ŞCOALA DOCTORALĂ ŞTIINȚE JURIDICE, POLITICE ŞI SOCIOLOGICE

DIN CADRUL CONSORȚIULUI NAȚIONAL ADMINISTRAT DE

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris:
C.Z.U.: 342.533:342.531.4(478)(043.3)

MICU Victor

RĂSPUNDEREA PARLAMENTARĂ ÎN CONDIŢIILE STATULUI DE DREPT CONTEMPORAN

Specialitatea: 552.01. – Drept constituţional

Rezumatul tezei de doctor în drept

Chişinău, 2021

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii doctorale *Științe Jurdice, Politice și Sociologice* din cadrul Consorțiului Național administrat de Universitatea de Stat din Moldova.

Conducător ştiinţific:

COSTACHI Gheorghe, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Componenţa Comisiei de susținere publică a tezei de doctorat:

1. *ARSENI Alexandru*, doctor habilitat în drept, profesor universitar – Președinte;
2. *GUCEAC Ion,* academician, doctor habilitat în drept, profesor universitar – referent oficial;
3. *BÎRGĂU Mihai,* doctor habilitat în drept, profesor universitar – referent oficial;
4. *ZAPOROJAN Veaceslav,* doctor în drept, conferențiar universitar – referent oficial;
5. *COSTACHI Gheorghe,* doctor habilitat în drept, profesor universitar – membru.

Susţinerea tezei va avea loc pe data de **19 martie 2021**, la ora 13:00, în şedinţa *Comisiei de susţinere publică a tezei de doctorat* din cadrul Școlii Doctorale de Științe Juridice, Politice și Sociologice din cadrul Consorțiului Național administrat de Universitatea de Stat din Moldova, sala 18, blocul A al campusului studențesc, str. Academiei 3/2, mun. Chișinău, Republica Moldova.

Acces: https://zoom.us/j/99074248565?pwd=OGFyMEUvTjFZeW41MjJZeGdCWUV3dz09
ID-ul conferinței: 990 7424 8565
Parola de acces: 531791.

Teza de doctorat şi rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Universității de Stat din Moldova şi pe pagina web a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expediat la ___ februarie 2021.

Secretar ştiinţific
al Comisiei de susţinere publică — *Silvia Goriuc*, doctor în drept, conferențiar universitar

Conducător ştiinţific — *Gheorghe Costachi*, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Autor — *Victor Micu*

© MICU Victor, 2021

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE TEZEI 4
CONȚINUTUL TEZEI 8
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI 28
BIBLIOGRAFIE 34
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI 36
ADNOTARE 39
ANNOTATION 40
АННОТАЦИЯ 41

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei investigate. Odată cu afirmarea statului de drept, răspunderea a devenit un principiu fundamental pentru activitatea puterii publice. Mai mult, trăsătura esențială a statului de drept a devenit *responsabilitatea reciprocă a statului şi persoanei* [22, p. 157; 24, p. 144].

Prezența răspunderii în raporturile dintre stat și persoană a determinat conturarea conceptului de *răspundere în dreptul public* [49, p. 37], care s-a dezvoltat sub forma răspunderii statului, răspunderii autorităţilor publice şi a răspunderii funcţionarilor publici, în mod individual (momente circumscrise noțiunii de *răspundere a puterii publice* sau celei de *răspundere a statului*).

În general, problema *răspunderii statului* poate fi considerată, dintr-un anumit punct de vedere, una deja consolidată şi de necontestat, în timp ce din alt punct de vedere, ea este una destul de relativă, aflându-se în proces de conturare în ultimele decenii [31, p. 40]. În primul caz, avem în vedere răspunderea statului în plan extern (internaţional, european), subiect pe larg vehiculat de doctrina dreptului european şi internaţional. O altă situaţie însă, poate fi atestată în plan intern, unde la nivel teoretic, deja de mult timp, pe larg a fost şi este investigată multiaspectual doar problema răspunderii persoanei/cetăţeanului faţă de stat, aceasta fiind actuală pentru orice perioadă istorică şi regim politic [11, pp. 213-214]. Abia în ultimul timp, în literatura de specialitate autohtonă, mai ales în contextul edificării statului de drept (care, după cum am precizat *supra*, din start se presupune a fi unul responsabil), tot mai mult doctrinarii au început să atragă atenţia la importanţa şi necesitatea cercetării răspunderii statului, întrucât această instituţie conturează un „principiu fundamental pentru activitatea puterii publice” în cadrul unui stat de drept [37, p. 9; 31, p. 41].

Ţinând cont de faptul că este o idee nouă pentru societatea noastră, evident răspunderea statului necesită: o fundamentare ştiinţifică în cadrul unei teorii, elaborarea unui cadru juridic corespunzător şi, respectiv, elaborarea şi aplicarea unui mecanism juridic eficient, care să asigure o răspundere reală/efectivă a statului şi a autorităţilor sale.

Referitor la actualitatea şi oportunitatea studierii acestui subiect, acestea au fost recunoscute de mai mulţi cercetători autohtoni, care vin cu următoarele argumente în acest sens [11, p. 214; 46, p. 56]:

În primul rând, este o necesitate dictată de perioada istorică în care ne aflăm, perioadă a reformelor profunde, a tranziţiei spre economia de piaţă, a democratizării sferei politice, sociale şi economice a vieţii societăţii, în care amplificarea rolului şi semnificaţiei răspunderii juridice a statului este determinată de scopul general de edificare a statului de drept.

În al doilea rând, este o exigenţă a timpului, deoarece concomitent cu recunoaşterea valorilor general umane în societate atestăm o pronunţată creştere a numărului delictelor (abaterilor) admise (comise) de către stat, organele acestuia şi funcţionarii publici. Mai mult, în ultimii ani, asemenea fenomene negative ca nihilismul şi idealismul juridic, lezarea gravă a drepturilor şi libertăţilor omului, tergiversarea soluţionării diferitor probleme, lipsa reacţiei prompte la apelul şi sesizările cetăţenilor, substituirea legalităţii cu oportunitatea politică, luarea de mită şi corupţia din aparatul de stat, lipsa de răspundere practic a tuturor structurilor de stat au înregistrat dimensiuni catastrofale. Destul de frecvente sunt şi adoptarea sau emiterea de acte legislative şi normative ce contravin Constituţiei.

Respectiv, un rol deosebit de important în aplanarea acestor fenomene negative poate fi atribuit instituţiei *răspunderii statului* (în accepțiunea sa largă), care este de natură să servească ca mijloc de protecţie împotriva despotismului guvernanţilor şi să garanteze realizarea drepturilor şi libertăţilor omului şi cetăţeanului [11, p. 215; 58, p. 44].

Paralel cu dezvoltarea teoriei răspunderii puterii publice se impune tot mai mult abordarea doctrinară concretă și a răspunderii celor mai importante autorități publice în stat din categoria cărora face parte și Parlamentul. Or, altfel spus, dezvoltarea teoriei răspunderii puterii publice ar fi incompletă în condițiile în care ea nu ar cuprinde asemenea dimensiuni ca răspunderea Parlamentului și a membrilor acestuia.

În contextul dat, este important de precizat că dezvoltarea contemporană a dreptului constituţional a permis, în viziunea unor cercetători, conturarea *dreptului parlamentar* ca ramură distinctă de drept (subramură a dreptului constituțional [47, p. 44]). Respectiv, pentru a consolida acest statut se consideră necesară fundamentarea instituţiei *răspunderii parlamentare* ca formă de sine stătătoare de răspundere ramurală [60, p. 94].

În literatura de specialitate autohtonă până la moment puţin s-a vorbit despre dreptul parlamentar, şi foarte puţin despre instituţia *răspunderii parlamentare*. În viziunea noastră, acest fapt accentuează atât actualitatea subiectului, cât şi oportunitatea fundamentării *teoriei răspunderii parlamentare,* mai ales ţinând cont de eforturile tot mai consistente de consolidare a democraţiei în Republica Moldova [29, p. 112; 37, pp. 61-62; 38, p. 143].

Punctul de plecare pentru un asemenea demers ştiinţific îl constituie însăşi conceptul de *răspundere parlamentară*, fără clarificarea căruia fiind practic imposibilă dezvoltarea ulterioară a teoriei. Interesant este că noţiunea propriu-zisă de *răspundere parlamentară* poate fi întîlnită în literatura de specialitate (în special, rusă şi ucraineană) în diferite contexte cu o semantică neuniformă. Diferiţi autori, utilizează sintagma la explicarea şi dezvoltarea diferitor aspecte legate de răspunderea juridică, fără a argumenta necesitatea sau utilitatea folosirii anume a acestei expresii, momente ce accentuează şi mai mult necesitatea studierii aprofundate a problematicii [36, p. 69].

Astfel, oportunitatea dezvoltării teoretice a problematicii în cauză este justificată din plin de lipsa unor studii fundamentale în materia *răspunderii parlamentare* care, trebuie să recunoaştem, în ultimul timp, tinde să devină o garanţie importantă a realizării rolului decisiv al Parlamentului în edificarea statului de drept în Republica Moldova. Or, altfel spus, anume această instituţie juridică (fiind bine conturată) este chemată să consolideze responsabilitatea Parlamentului pentru finalitatea procesului nominalizat [33, p. 85; 38, p. 183].

Din considerentele enunțate, reiterăm că actualitatea și importanța temei propuse spre cercetare în prezenta lucrare este determinată în principal de:

- necesitatea clarificării esenţei *răspunderii parlamentare* în contextul răspunderii puterii publice și a dimensiunilor acesteia ce privesc răspunderea Parlamentului și răspunderea deputaților;
- oportunitatea lansării unor ample dezbateri teoretice la nivelul comunităţii ştiinţifice autohtone, pe marginea acestui subiect, deoarece practic nu este atestat ca subiect de cercetare teoretico-ştiinţifică;
- necesitatea conştientizării problemelor teoretico-juridice ale răspunderii Parlamentului și a deputaților şi a necesităţii soluţionării acestora, în vederea optimizării legislației în domeniu.

Scopul studiului. Pornind de la cele menționate, în prezenta lucrare de doctorat ne propunem a studierea formelor de răspundere a Parlamentului și a deputaților în vederea fundamentării teoriei răspunderii parlamentare, ținând cont de teoria răspunderii puterii publice și a teoriei reprezentării, precum și elucidarea problemelor teoretico-normative în domeniu și argumentarea de soluții corespunzătoare pentru optimizarea cadrului juridico-constituțional aferent.

În vederea realizării acestui scop, au fost trasate următoarele **obiective de cercetare**:

- evaluarea și aprecierea gradului de cercetare teoretică a problemei răspunderii

parlamentare în contextul răspunderii puterii publice și trasarea principalelor direcții de cercetare a acesteia;

- analiza teoriei răspunderii puterii publice în vederea elucidării formelor de răspundere de care sunt pasibili statul și autoritățile acestuia;

- analiza teoriei reprezentării în vederea conturării statutului constituțional al Parlamentului și esenței reprezentative a mandatului parlamentar, teorie ce reprezintă o determinantă a esenței instituției parlamentare și a măsurii/limitei răspunderii parlamentare;

- identificarea și analiza formelor de răspundere de care este pasibil Parlamentul în ansamblul său, ca subiect colectiv de drept;

- identificarea și analiza formelor de răspundere de care sunt pasibili deputații, inclusiv prin prisma imunității și inviolabilității parlamentare.

Ipoteza de cercetare. *Răspunderea parlamentară* reprezintă o instituţie de drept parlamentar, care presupune răspunderea Parlamentului şi a parlamentarilor pentru încălcarea diferitor norme de drept. Este o instituţie similară *responsabilităţii ministeriale*, devenind tot mai actuală în prezent şi necesară în contextul consolidării responsabilităţii şi răspunderii statului şi a autorităţilor acestuia în condiţiile edificării statului de drept. Pornind de la această ipoteză, în prezenta lucrare ne propunem să conturăm teoria *răspunderii parlamentare*, prin elucidarea formelor de răspundere de care sunt pasibili Parlamentul și parlamentarii, pornind de la statutul acestora, teoria reprezentării și legislația în vigoare.

Suportul metodologic. În vederea realizării scopului și obiectivelor de cercetare s-a recurs la un spectru larg de metode de cercetare științifică. Drept principală metodă de cunoaștere a realității a fost selectată *metoda dialecticii*, a cărei aplicare a permis elucidarea legităților interacțiunii, interdependențelor și dezvoltării fenomenelor studiate. De rând cu aceasta, pe larg a fost aplicată *metoda logică* și procedeele acesteia *analiza* și *sinteza*. Metoda logică a permis formularea definițiilor noțiunilor cheie, iar folosirea analizei și sintezei a făcut posibilă cercetarea multilaterală a esenței instituției răspunderii parlamentare și a dimensiunilor sale.

Din categoria metodelor particulare pe larg au fost aplicate; *metoda sistemică* – la studierea actelor normative și interpretarea sistemică a dispozițiilor acestora; *metoda comparativă* – în contextul studierii și analizei legislației și experienței altor state în materie de răspundere a Parlamentului și a membrilor acestuia; *metoda istorică* – pentru elucidarea originii și evoluției răspunderii statului și a autorităților acestuia, inclusiv Parlament și deputați; *metoda juridico-formală* – care a permis elucidarea structurii răspunderii parlamentare și a elementelor acesteia în interconexiunea lor.

Suportul doctrinar al cercetării a cuprins în principal o serie de lucrări științifice semnate de renumiți autori *autohtoni* (precum: Gh. Costachi, I. Guceac, T. Cârnaț, Al. Arseni, D. Baltag, Gh. Avornic, I. Iacub, I. Muruianu, I. Bantuș, V. Rusu, E. Moraru, B. Negru, V. Popa, P. Railean etc.), *români* (precum: I. Deleanu, T. Drăganu, D.C. Dănișor, M. Constantinescu, I. Muraru, C. Călinoiu, V. Duculescu, M. Enache, Gh. Iancu, C. Ionescu, N. Popa, N. Prisca, C.G. Pupăzan, G. Vrabie, I. Vida, R.D. Popescu, M. Dogaru etc.), *ruși* (precum: С.А. Авакьян, М.П. Авдеенкова, В.А. Виноградов, Л.В. Забровская, Н.М. Колосова, А.А. Кондрашев, М.А. Краснов, В.О. Лучин, А.В. Малько, Т.В. Милушева, А.В. Филатова, В.В. Романова, В.Н. Савин, В.В. Серебрянников, О.А. Фомичева, Т.Я. Хабриева, А.В. Чепус, В.И. Чехарина etc.) *ucraineni* (precum: Р. Мартинюк, Р.М. Павленко, В.М. Мишин, С. Сорока etc.) și *străini* (precum: M. Prelot, J. Boulouis, D. Rousseau, E. Picard, P. Pactet, Y. Meni, M. Sadoun, L. Jaume, F. Hamon, M. Troper, J. Gicquel, J.E. Gicquel, L. Favoreu, A. Esmein, P. Avril etc.).

Paralel cu fundamentul teoretic, la realizarea cercetării a fost folosit și un larg suport

normativ național (format din Constituțiile câtorva state, acte legislative și normative) și internațional (format din convenții, declarații, pacte și protocoale cu caracter internațional și european), un important suport jurisprudențial (constituit în mare parte din jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova), opiniile Comisiei de la Veneția, rapoarte și studii realizate de instituții internaționale și diferite asociații obștești specializate de nivel local.

Noutatea ştiinţifică a rezultatelor obţinute. Prezenta lucrare reprezintă prima investigaţie ştiinţifică complexă, monografică din arealul ştiinţific autohton, consacrată studierii instituției răspunderii parlamentare.

Noutatea ştiinţifică a studiului realizat constă în faptul că se propune o viziune distinctă asupra conceptului/concepției de *răspundere parlamentară* (care în doctrină este abordată în diferite accepțiuni), precum și asupra formelor de răspundere de care este pasibil Parlamentul și membrii săi. În mod special, se argumentează necesitatea recunoașterii răspunderii parlamentare ca instituție ramurală distinctă asemănătoare responsabilității ministeriale.

În baza cercetărilor efectuate:

- sunt puse bazele teoriei răspunderii parlamentare pornind de la cele două mari premise: teoria răspunderii puterii publice și teoria reprezentării;
- este argumentată existenţa de sine stătătoare a răspunderii constituţionale a Parlamentului și a deputaților ca principală formă de răspundere a acestor subiecți;
- sunt identificate principalele carențe legislative, care afectează instituția răspunderii parlamentare pe cele două dimensiuni ale sale, și argumentate soluții corespunzătoare pentru optimizarea cadrului juridico-constituțional în domeniu.

Semnificaţia teoretică şi valoarea aplicativă. Rezultatele investigaţiilor sunt benefice dezvoltării continue a teoriei dreptului constituţional, dreptului parlamentar, precum şi a dreptului public în ansamblu. Teza reprezintă o sursă monografică pentru cercetătorii din domeniile dreptului public, preocupaţi de problema responsabilităţii şi răspunderii juridice a statului și a autorităților sale. Rezultatele studiului pot servi drept repere orientative în cercetarea ulterioară a problemei abordate.

Concluziile şi recomandările referitoare fundamentarea teoriei răspunderii parlamentare şi a optimizării unor segmente importante a răspunderii constituţionale a Parlamentului și a deputaților vor putea fi utilizate pe larg atît de teoreticienii care vor continua investigaţiile în acest domeniu, cît şi de către practicieni pe parcursul soluţionării problemelor concrete legate de aplicarea răspunderii parlamentare.

Totodată, rezultatele tezei pot fi folosite în procesul didactic, drept suport teoretic şi practic în cadrul cursurilor de specialitate. Materialele tezei pot constitui un suport pentru elaborarea unor lucrări ştiinţifice ulterioare (monografii, teze de doctorat), manuale, cursuri universitare. Aceste materiale pot fi de folos pentru diferite niveluri de instruire (gimnazial, liceal, universitar) la studierea dreptului constituţional și a dreptului parlamentar.

Aprobarea rezultatelor. Lucrarea a fost elaborată în cadrul Școlii doctorale Științe Juridice, Politice și Sociologice, fiind examinată atît în şedinţa comisiei de îndrumare, cît şi în şedinţa comisiei de evaluare extinsă.

Principalele rezultate ştiinţifice obţinute au fost publicate în reviste ştiinţifice de profil şi aprobate în cadrul unor importante forumuri ştiinţifice naţionale şi internaţionale. De asemenea, în baza acestora a fost publicată o culegere de studii științifice și o voluminoasă monografie:

Publicaţiile la tema tezei – 25 (12 articole în reviste ştiinţifice de profil, 11 comunicări la forumuri ştiinţifice naţionale şi internaţionale, 1 culegere de studii științifice și 1 monografie).

Volumul şi structura tezei: Teza este structurată în funcţie de scopul cercetării şi obiectivele trasate şi cuprinde: - *introducere* – care inserează o argumentare a actualităţii temei

cercetate şi a inovaţiei ştiinţifice a acesteia; - *cinci capitole* – în care sunt studiate aspectele fundamentale ce ţin de dezvăluirea detaliată a scopului şi obiectivelor enunţate în introducere*;* - *concluzii generale şi recomandări* – ce inserează ideile generalizatoare formulate ca rezultat al investigaţiilor desfăşurate şi propunerile de rigoare pentru optimizarea problemelor constatate; - *bibliografia* – reprezintă suportul documentar şi doctrinar al tezei, fiind constituit din 344 surse.

CONŢINUTUL TEZEI

Capitolul 1, intitulat ***Analiza situației în domeniul cercetării problemei răspunderii parlamentare***, cuprinde în principal o trecere în revistă a cercetătorilor care au fost preocupaţi nemijlocit sau tangențial de problema răspunderii parlamentare sau de diferite aspecte ale acesteia.

În prima secțiune *(1.1. Interesul doctrinar față de teoria responsabilizării puterii*), atenția principală este axată nemijlocit pe studiile realizate în domeniul de preocupare. Pornind de la concepția cercetării doctorale – fundamentarea teoriei răspunderii parlamentare în baza teoriei răspunderii puterii publice și a teoriei reprezentării, studiile invocate sunt grupate în funcție de principalele aspecte abordate, care țin nemijlocit sau tangențial de răspunderea parlamentară.

Evident, punctul de plecare pentru cercetare au servit în primul rând lucrările de teoria dreptului, semnate atât de cercetători români, cât și moldoveni, după cum urmează: Popa N., Boboş Gh., Dănişor D.C., Dogaru I., Dănișor GH., Niţoiu R., Şorop Al., Avornic Gh., Baltag D., Guţu A., Ceterchi I., Craiovan I. etc. Practic în toate lucrările acestor autori sunt prezentate destul de succint esența și valoarea responsabilității și a răspunderii, inclusiv a responsabilității juridice și a răspunderii juridice.

Un nivel mai înalt de aprofundare a acestui subiect poate fi atestat într-o altă serie de lucrări, semnate la fel de autori autohtoni și români, și anume: Pătulea V., Şerban S., Marconescu G.I., Florea M., Lorincz L., Străoanu M., Costin M., Barac L., Mihai Gh.C., Motica R. I., Bădescu M., Marinescu C.Gh., Bantuş A., Pîrău I., Negru B., Baltag D. etc. Acești cercetători pun accentul pe diferite aspecte ale problemei, unii pe esența și specificul responsabilității în general, alții pe responsabilitatea juridică în special; unii pe instituția răspunderii sociale și formele acesteia, alții – nemijlocit pe problema răspunderii juridice, detaliind chiar și problema sancțiunii juridice și a particularităților sale.

Dincolo de aceste studii cu caracter general, în atenție s-au impus lucrările axate nemijlocit pe materia răspunderii în dreptul public, pe problema centrală a acesteia – răspunderea statului. În procesul selectării, s-a constatat că răspunderea statului este abordată de către cercetători atât dn punct de vedere internațional, cât și național. În primul caz, s-au remarcat cu diferite idei interesante: Anghel I.M., Anghel V.I., Anghel M., Sabău-Pop O.A.; Абдрашитов В.М., Шевченко А.В., Маров И.В., Кембаев Ж.М.; Лучинин А.Л. etc. În general, se constată că răspunderea statului la nivel internațional este destul de bine dezvoltată în literatura de specialitate, ceea ce nu poate fi spus despre abordarea acestei probleme la nivel internațional, mai ale în doctrina autohtonă.

Bazele *teoriei răspunderii statului* în arealul nostru științific, au fost puse de către profesorul Gh. Costachi, care într-o serie de lucrări voluminoase prezintă acest subiect din diferite perspective. La fel de valoroase sunt și lucrările semnate de dl profesor în coautorat cu: Cuşmir V., Hlipcă P., Iacub I. etc. O contribuție deosebită în acest sens au înregistrat și așa autori autohtoni, precum: Moraru E., Muruianu I. etc.

Comparativ cu arealul științific autohton, doctrina rusească s-a remarcat în mod deosebit,

mai ales prin faptul că abordarea *răspunderii puterii publice* este cu mult mai amplă, profundă și diversificată. Printre cei mai remarcabili autori în acest sens, sunt exemplificați: Серебрянников В.В., Милушева Т.В., Филатова А.В., Романова В.В., Савин В.Н., Малько А.В., Кушхова Б.З., Виноградов В.А., Краснов М.А. etc. În majoritatea lucrărilor semnate de acești autori, este argumentată atât necesitatea răspunderii puterii, cât și modalitățile de realizare a acesteia.

Pornind de la faptul că temeiul juridic al răspunderii statului este expres reflectat în Legea fundamentală a statului, prin consacrarea *principiului responsabilității reciproce a statului și persoanei*, în procesul de cercetare, o atenție distinctă s-a acordat și lucrărilor dedicate acestui principiu. Acesta este amplu cercetat în doctrina rusească, de către așa autori precum: Поляков С.Б., Сивопляс А.В., Бабаджанян К.А., Вырлеева-Балаева О.С., Маров И.В. etc. Cu mult mai puțină atenție acestui principiu i s-a acordat în arealul științific autohton, puținele studii tematice în acest sens fiind semnate de Iacub I. și Chiper N.

O direcție distinctă a teoriei răspunderii puterii publice ține de formele concrete de răspundere a statului. Pe marginea *răspunderii patrimoniale* a acestuia, s-au expus sub diferite aspecte: Trailescu A., Cojocaru E., Iacub I., Carp S. etc. O atenție distinctă în context a fost acordată *teoriei răspunderii constituționale* ca formă importantă de răspundere juridică a puterii publice. Cel mai amplu teoria dată este dezvoltată în doctrina rusească, studii inedite în acest sens semnând: Липинский Д.А., Колосова Н.М., Авакьян, Авдеенкова М.П., Боголейко А.М., Кондрашев А.А., Виноградов В., Забровская Л.В., Зиновьев А.В., Сергеев А.Л. etc.

În contextul studiului doctoral, problema răspunderii constituționale este una foarte importantă, întrucât atât Parlamentul, cât și membrii acestuia sunt pasibili de o astfel de formă răspundere. Cu regret însă, acest subiect s-a bucurat foarte puțin de atenția doctrinarilor autohtoni. Printre puținii care au studiat subiectul se înscriu: Muruianu I., Costachi Gh., Hlipca A., Baltag D. etc.

La fel, modest este cercetată (în special în doctrina autohtonă) și problema răspunderii diferitor autorități publice și a funcționarilor/demnitarilor publici. În context, un interes deosebit prezintă lucrările semnate de: Коновалов П.В., Манкевич И., Pupăzan C.G., Mocanu-Suciu A., Costachi Gh., Iacub I. etc.

În general, lucrările autorilor menționați au conturat destul de clar teoria responsabilizării puterii publice, teorie ce a servit ca un punct de reper foarte util și necesar pentru cercetarea doctorală, ca o primă premisă importată pentru fundamentarea teoriei răspunderii parlamentare.

Dincolo de aceasta, desigur pentru conturarea acestei teorii a fost deosebit de necesar de a face trimitere și la *teoria reprezentării,* care ține în mod direct de esența instituției parlamentare, conturându-i rolul major în cadrul statului și a societății. Idei importante despre esența reprezentativă a instituției parlamentare și, în general, despre teoria reprezentării, au fost spicuite în principal din manualele de drept constituțional semnate de: Arseni Al., Ivanov V.M., Suholitco L., Cârnaţ T., Dănişor D.C., Deleanu I., Vrabie G., Drăganu T., Guceac I., Iancu Gh., Muraru I., Tănăsescu E.S., Gicquel J., Prelot M., Boulouis J., Pactet P. etc.

La fel, reflecții importante în context, sunt conținute în comentariile făcute la textul constituțional, semnate de: Constantinescu M., Deleanu I., Iorgovan A., Muraru I., Vasilescu Fl., Vida I., Dănişor D.C., Duculescu V., Călinoiu C., Duculescu G. etc.

O abordare mai detaliată a esenței reprezentative a Parlamentului și a mandatului membrilor săi a fost atestată în lucrările autorilor: Arseni Al., Ionescu C., Prisca N., Jaume L., Meni Y., Sadoun M. etc. Elementele principale ale statutului constituțional al Parlamentului și parlamentarului se regăsesc dezvoltate în manualele de drept parlamentar elaborate de: Călinoiu C.,

Duculescu V., Muraru I., Constantinescu M., Amzulescu M., Popa V. etc. În același timp, studii complexe axate pe statutul deputaților, mandatul parlamentar și exercitarea acestuia au semnat: Criste M., Enache M., Arseni Al., Costachi Gh., Bantuș I., Varga A., Arnăut V. etc.

Studiile realizate de acești autori au permis o fundamentare amplă a teoriei reprezentării, axată pe statutul Parlamentului și mandatul parlamentar, ca o premisă importantă și absolut necesară pentru conturarea *teoriei răspunderii parlamentare,* care la moment este foarte puțin dezvoltată.

Dintre puținele lucrări, axate nemijlocit pe răspunderea Parlamentului și a deputaților au fost semnate de: Popescu R.D. *Răspunderea Parlamentului în dreptul constituţional.* Bucureşti, 2011; Zaporojan V., Stratan S. *Incidenţa unei hotărâri definitive şi irevocabile de condamnare asupra mandatului parlamentar*. În: Revista Naţională de Drept, 2015; Акопян Г., Акопян Р. *Парламент как субъект конституционно-правовой ответственности.* În. Justiţia Constituţională în Republica Moldova, 2006; Краснов М.А. *Парламентская ответственность депутата*. В: Конституционный строй России: вопросы парламентского права. Москва, 1995; Маркунин Р.С. *Юридическая ответственность депутатов и органов представительной власти: общетеоретический аспект*: Автореферат диссертации. Саратов, 2013; Хачатрян А.С. *Конституционно-правовая ответственность парламентариев Федерального Собрания Российской Федерации*. Автореферат диссертации. Москва, 2011 etc.

Într-un final se conchide că numărul redus al unor astfel de lucrări tematice, nu doar denotă lipsa interesului doctrinar față de răspunderea parlamentară, dar și justifică necesitatea absolută de abordare a acestei instituții sub forma unei ample teorii științifice. Prin urmare, în lucrarea de doctorat s-a propus fundamentarea teoretică a unei astfel de teorii pornind de la două premise principale: teoria răspunderii puterii publice și teoria reprezentării.

Secțiunea a doua a capitolului este consacrată unui subiect distinct (*1.2. Răspunderea parlamentară ca subiect de cercetare științifică*). Pentru început se menționează că dezvoltarea contemporană a dreptului constituţional a permis, în viziunea unor cercetători, conturarea *dreptului parlamentar* ca ramură distinctă de drept (subramură a dreptului constituțional) [49, p. 44]. Respectiv, pentru a consolida acest statut se consideră necesară fundamentarea instituţiei *răspunderii parlamentare* ca formă de sine stătătoare de răspundere ramurală [62, p. 94].

În literatura de specialitate autohtonă până la moment puţin s-a vorbit despre dreptul parlamentar, şi foarte puţin despre instituţia *răspunderii parlamentare*. Acest fapt desigur accentuează atât actualitatea subiectului, cât şi oportunitatea fundamentării *teoriei răspunderii parlamentare,* mai ales ţinând cont de eforturile tot mai consistente de consolidare a democraţiei în Republica Moldova [29, p. 112; 37, pp. 61-62; 38, p. 143].

Punctul de plecare pentru un asemenea demers ştiinţific îl constituie astfel însăşi conceptul de *răspundere parlamentară*, fără clarificarea căruia fiind practic imposibilă dezvoltarea ulterioară a teoriei. Interesant este că noţiunea propriu-zisă de *răspundere parlamentară* poate fi întâlnită în literatura de specialitate (în special, rusă şi ucraineană) în diferite contexte cu o semantică neuniformă. Diferiţi autori, utilizează sintagma la explicarea şi dezvoltarea diferitor aspecte legate de răspunderea juridică, fără a argumenta necesitatea sau utilitatea folosirii anume a acestei expresii, momente ce accentuează şi mai mult necesitatea studierii aprofundate a problematicii [36, p. 69].

Din aceste considerente, în lucrarea de doctorat se realizează o abordare comparativă a opiniilor expuse în doctrina juridică contemporană în vederea determinării conţinutului şi accepţiunilor recunoscute noţiunii de *răspundere parlamentară,* pentru ca astfel să se creeze premisele necesare dezvoltării ulterioare a teoriei în cauză.

În rezultat, ţinând cont de cele analizate, se susține că prin sintagma *răspundere parlamentară* trebuie înţeles o instituţie de drept parlamentar, care presupune răspunderea Parlamentului şi a parlamentarilor pentru încălcarea diferitor norme. Este o instituţie similară *responsabilităţii ministeriale* care devine tot mai actuală în prezent şi necesară în contextul consolidării responsabilităţii şi răspunderii statului şi a autorităţilor acestuia în condiţiile edificării statului de drept. Pornind de la această constatare/ipoteză, în lucrarea de doctorat se propune conturarea teoriei *răspunderii parlamentare,* prin elucidarea formelor de răspundere de care sunt pasibili Parlamentul și parlamentarii, pornind de la statutul acestora și legislația în vigoare.

Capitolul 2, cu genericul ***Teoria răspunderii puterii publice – premisă imanentă a teoriei răspunderii parlamentare***, reprezintă un capitol de debut în care s-a urmărit în principal argumentarea necesității conturării teoriei răspunderii parlamentare pornind de la teoria răspunderii puterii publice. Structural capitolul este constituit din două mari secțiuni (fiecare compartimentat în subsecțiuni) în funcție de cele două subiecte importante abordate: responsabilitatea puterii publice (*secțiunea 2.1.*) și răspunderea puterii publice (*secțiunea 2.2.*).

Ipoteza principală de la care pornește studiul este: „*Teoria răspunderii puterii publice reprezintă fundamentul și temeiul răspunderii parlamentare, care justifică necesitatea și indispensabilitatea acesteia în statul de drept contemporan*”.

Prima secțiune este consacrată problemei *responsabilității puterii publice*, studiul fiind axat pe următoarele aspecte importante: *răspunderea și responsabilitatea: concept, conținut și valoare* (*subsecțiunea 2.1.1.*) și *responsabilitatea în dreptul public* (*subsecțiunea 2.1.2.*).

În contextul abordării conceptelor de *răspundere* și *responsabilitate* (*subsecțiunea 2.1.1.*), sunt evidențiate atât accepțiunile acestora, atestate în doctrină, cât și coraportul dintre ele. Ca rezultat, se constată că una dintre cele mai răspândite probleme în domeniu ține de confundarea frecventă a acestor noțiuni, ele fiind privite ca sinonime.

Abordarea detaliată a valorii și conținutului *responsabilității* și *răspunderii* a permis să se constate că fiecare dintre ele își are propria încărcătură semantică. O distincţie importantă dintre *răspundere* şi *responsabilitate* rezidă în natura celei dintâi de a fi exclusiv retrospectivă, adică *răspunderea* survine în mod obligatoriu ca urmare a comiterii unei fapte. În schimb, *responsabilitatea* este atât retrospectivă, cât, mai ales prospectivă, ceea ce presupune o atitudine şi intenţie faţă de faptele ce vor urma. Astfel, *răspunderea* şi *responsabilitatea* sunt, prin esenţă, două fenomene simultane şi unitare. Când ele nu coincid, ca sens şi ca obiective, apare un conflict, individul fiind nevoit să aleagă între acţiunile ce-i sunt prescrise de normă şi de *răspundere* şi cele adoptate pe calea liberei alegeri şi a *responsabilităţii*. În acelaşi timp, deşi distincte prin natură şi conţinut, *răspunderea* şi *responsabilitatea* sunt legate între ele, ambele fenomene vizând raportul dintre individ şi colectivitate, fiind forme de integrare a individului în societate [11, p. 200].

Important este că chiar dacă noţiunea de *răspundere* nu are acelaşi sens cu cea de *responsabilitate*, ele nu pot fi privite nici separat întrucât *răspunderea* se leagă de un sentiment de responsabilitate şi, în acelaşi timp, este expresia unei măsuri a conduitei cerute de lege [4, p. 154]. Astfel, între cele două noţiuni există o legătură, în sensul că pe baza *responsabilităţii* se constituie *răspunderea* sau, altfel spus, *răspunderea* intervine când încetează *responsabilitatea*, adică pe „tărâmul răului înfăptuit” [5, p. 153].

În final, se susține necesitatea evitării substituirii noţiunilor de *răspundere* şi *responsabilitate* (respectiv, *răspundere juridică* şi *responsabilitate juridică*), deoarece fiecare categorie își are rolul său în ordonarea şi armonizarea relaţiilor din cadrul societăţii. Ţinând cont de ordinea în care aceste fenomene se manifestă/succed, o primă atenţie merită *responsabilitatea juridică* (în calitatea sa de factor de prevenire/evitare a *răspunderii juridice*) [38,

pp. 87-88], pentru asigurarea şi dezvoltarea reală a căreia este absolut necesară existenţa unui sistem democratic şi a unui stat de drept [11, p. 205; 10, p. 52], care să contribuie eficient la dezvoltarea *responsabilităţii* individului.

În acelaşi timp, pornind de la faptul că *responsabilitatea* este strâns legată de calitatea normei juridice, de însuşirile subiecţilor de drept, de calităţile părţilor diverselor raporturi juridice generate de instituţia *răspunderii* [49, p. 22], se conchide că *responsabilitatea* (inclusiv juridică) trebuie să fie inerentă, în special, legiuitorului, căruia îi revine competenţa exclusivă de conturare a cadrului juridic din domeniu, dar şi celorlalte autorităţi ale statului implicate în raporturile de realizare a *răspunderii juridice* (şi nu numai) [41, p. 40; 38, p. 88].

În continuarea acestei idei, în următoarea subsecțiune (*2.1.2. Responsabilitatea în dreptul public*), este supusă studiului problema responsabilității funcționarilor/ demnitarilor publici, sub aspectul garantării și asumării acesteia. Pornind de la analiza legislației în domeniu, care consacră *responsabilitatea* ca principiu al administrației publice, se constată că principala formă de asumare a responsabilității este *depunerea jurământului* în momentul investirii în funcție [11, p. 210]. Totodată, spre deosebire de celelalte categorii de demnitari publici (și funcționari publici), se constată că deputații nu sunt obligați la depunerea jurământului, ceea ce practic exclude posibilitatea asumării responsabilității în calitatea sa de principiu, obligaţie şi condiţie indispensabilă funcţionării legislativului în condiţiile unui stat de drept [37, p. 108; 30, p. 167]. Pe cale de consecință, se propune consacrarea constituțională expresă a obligației deputatului de a depune jurământul de credință în momentul investirii în funcție.

Cea de-a doua secțiune a capitolului este dedicată problemei *răspunderii puterii publice*, studiul fiind axat pe următoarele subiecte importante: *conceptul de răspundere în dreptul public și premisele conturării acestuia* (*subsecțiunea 2.2.1.*); *teoria răspunderii statului* (*subsecțiunea 2.2.2.*); *principiul constituțional al responsabilității reciproce a statului și a persoanei* (*subsecțiunea 2.2.3.*) și *răspunderea juridică a statului: forme și temeiuri* (*subsecțiunea 2.2.4.*).

Studiul debutează (în *subsecțiunea 2.2.1.*) cu o retrospectivă istorică asupra apariției ideii de răspundere în sarcina puterii, deci a statului. Trecându-se în revistă cele mai relevante idei ale marilor gânditori care s-au expus în timp asupra acestei probleme, se conchide că până în sec. al XIX-lea, puterea publică a fost considerată, în principiu, iresponsabilă juridic, concepţie fundamentată pe ideea de suveranitate a statului, care astfel nu putea fi răspunzător pentru actele agenţilor săi [39, p. 297]. Odată cu afirmarea statului de drept, răspunderea a devenit un principiu fundamental pentru activitatea puterii publice. Mai mult, trăsătura esențială a statului de drept a devenit responsabilitatea reciprocă a statului și persoanei [22, p. 157; 24, p. 144].

Prezența răspunderii în raporturile dintre stat și persoană a determinat conturarea conceptului de *răspundere în dreptul public* [49, p. 37], care s-a dezvoltat sub forma răspunderii statului, răspunderii autorităţilor publice şi a răspunderii funcţionarilor publici, în mod individual. Legătura strânsă dintre acestea (mai ales dintre primele două) a determinat cercetătorii să privească ca sinonime asemenea sintagme precum: „răspunderea autorităţilor publice”, „răspunderea puterii publice”, „răspunderea publică”, „răspundere a statului” etc. [49, p. 42].

Pe marginea acestui moment se opinează că privind *răspunderea statului* ca instituţie complexă, e de la sine clar că sintagmele în cauză trebuie privite ca sinonime. În schimb, când intervin cazurile concrete de atragere la răspundere, survine necesitatea de a distinge între subiecţii concreţi pasibili de răspundere (expres prevăzuţi de lege), ceea ce implică în mod inevitabil unele diferenţieri la nivel semantic între expresiile enunţate *supra* [31, p. 43]. Pe de altă parte însă, se conchide că chiar dacă se operează cu expresia „răspunderea statului”, în realitate subiect al răspunderii este totuşi organul/autoritatea publică concretă, care

urmează astfel să răspundă în numele statului. Iată de ce, sintagma cea mai relevantă şi integrativă în context este *răspunderea puterii publice* [38, p. 108]. Acest moment însă, nu exclude necesitatea conturării teoriei răspunderii statului, ca premisă absolut necesară pentru fundamentarea răspunderii autorităților acestuia.

În acord cu această necesitate, următoarea subsecțiune (*2.2.2.*) este consacrată nemijlocit *teoriei răspunderii statului.* Pentru început, se reiterează că problema *răspunderii statului* poate fi considerată, dintr-un anumit punct de vedere, una deja consolidată şi de necontestat, în timp ce din alt punct de vedere, ea este una destul de relativă, aflându-se în proces de conturare în ultimele decenii [31, p. 40]. În primul caz, avem în vedere răspunderea statului în plan extern (internaţional, european), subiect pe larg vehiculat de doctrina dreptului european şi internaţional. O altă situaţie însă, poate fi atestată în plan intern, unde la nivel teoretic, deja de mult timp, pe larg a fost şi este investigată multiaspectual doar problema răspunderii persoanei/cetăţeanului faţă de stat, aceasta fiind actuală pentru orice perioadă istorică şi regim politic [11, pp. 213-214]. Abia în ultimul timp, în literatura de specialitate autohtonă, mai ales în contextul edificării statului de drept (care din start se presupune a fi unul responsabil), tot mai mult doctrinarii au început să atragă atenţia la importanţa şi necesitatea cercetării răspunderii statului, întrucât această instituţie conturează un „principiu fundamental pentru activitatea puterii publice" în cadrul unui stat de drept [37, p. 9; 31, p. 41].

Prin urmare, ţinând cont de faptul că este o idee nouă pentru societatea noastră, se susține că *răspunderea statului* necesită la moment o fundamentare ştiinţifică în cadrul unei teorii, elaborarea unui cadru juridic corespunzător şi, respectiv, elaborarea şi aplicarea unui mecanism juridic eficient, care să asigure o răspundere reală/efectivă a statului şi a autorităţilor sale. Doar în astfel de condiții, instituția *răspunderii statului* ar putea servi ca mijloc de protecţie împotriva despotismului guvernanţilor şi să garanteze realizarea drepturilor şi libertăţilor omului şi cetăţeanului [11, p. 215; 58, p. 44].

După o prezentare succintă a formelor de răspundere circumscrise teoriei răspunderii statului potrivit doctrinei (răspunderea morală, politică și juridică), se subliniază că *răspunderea politică* este mai mult proprie elitei politice, nemijlocit forţelor politice aflate la guvernare şi instituţionalizate. Chiar dacă nu are un impact şi un efect asemănător răspunderii juridice, ţinând cont de subiecţii pasibili, această formă de răspundere este una deosebit de importantă într-o societate ce se vrea a fi democratică [37, p. 17]. La fel și *răspunderea morală* este apreciată ca fiind esenţială, mai ales în interiorul însăşi al elitei/clasei politice, care ar putea servi ca un filtru pentru selectarea candidaţilor la funcţii înalte, candidaţi demni de încrederea poporului şi a cetăţenilor [31, p. 43]. Respectiv, se conchide că importanţa acestei forme de răspundere nu trebuie neglijată, întrucât asanarea morală a politicii şi a sistemului de autorităţi publice poate constitui una din condiţiile principale şi decisive pentru consolidarea efectivă a *răspunderii juridice a puterii*.

Pe cale de consecință, se apreciază că reglementarea normativă şi existenţa *de facto* a răspunderii statului, a subiecţilor puterii publice, asigurată de un mecanism concret de realizare, în mod substanţial depinde de faptul cât de mult el s-a apropiat de idealul statului de drept, depinde de nivelul democratizării proceselor sociale şi statale, de gradul de dezvoltare a instituţiilor societăţii civile, care reprezintă o importantă pârghie ce pune în acţiune mecanismul *răspunderii juridice a statului* [57, p. 9].

În fine, se conchide [38, p. 118] că necesitatea studierii profunde a problemei răspunderii statului (atât *stricto sensu*, cât şi *lato sensu*) este determinată de însăşi Legea Fundamentală, care stipulează obligativitatea garantării *responsabilităţii statului faţă de cetăţean şi a cetăţeanului faţă de stat,* competenţa revenindu-i în acest sens Curţii Constituţionale. Aceste prevederi

constituționale permit a constata că fundamentul constituțional al răspunderii statului îl reprezintă principiul responsabilității reciproce a statului și persoanei.

Întru continuarea logică a aceste idei, următoarea subsecțiune (*2.2.3.*) este consacrată nemijlocit *principiului constituțional al responsabilității reciproce a statului și persoanei.* De la bun început, se atrage atenția la faptul că chiar dacă principiul în cauză este consacrat constituțional (art. 134 alin. (3) din Constituția RM), totuși nici Legea Supremă, nici alte legi organice nu concretizează esenţa şi conţinutul acestuia, ceea ce denotă într-o oarecare măsură caracterul declarativ al său, cu toate că este identificată şi instanţa responsabilă de garantarea şi realizarea sa [31, p. 43].

La fel se constată că și la nivel doctrinar, în arealul nostru ştiinţific, principiul în cauză este foarte puţin studiat, chiar dacă valoarea lui normativă este una inestimabilă pentru consolidarea statului de drept. Din acest motiv, în cele ce urmează sunt expuse succint câteva idei atestate în literatura de specialitate care explică într-o oarecare măsură esenţa şi conţinutul acestui principiu.

Dincolo de explicaţile de conţinut date în doctrină ideii responsabilităţii reciproce a statului şi a persoanei, se atrage atenția la faptul că tot mai mulţi cercetători, abordând problematica în cauză, accentuează anume formele răspunderii statului (a autorităţilor şi funcţionarilor acestuia), care necesită o reglementare juridică concretă şi un mecanism eficient de realizare. Susţinându-se o asemenea poziţie, cu titlu de generalizare se conchide asupra necesităţii ca principiul *responsabilităţii reciproce a statului şi a persoanei* să fie interpretat *lato sensu*, ca implicând nu doar „responsabilitatea" acestor subiecţi (concept destul de bine dezvoltat în literatura de specialitate), ci şi „răspunderea" sub toate formele sale recunoscute (şi posibile) [31, p. 43; 38, p. 128]. Evident, în acest caz cele mai multe semne de întrebare le ridică situaţiile în care statul (autorităţile acestuia) urmează a fi subiect al răspunderii.

Pe cale de consecință, ultima subsecțiune (*2.2.4.*) este consacrată nemijlocit *formelor de răspundere juridică a statului* și temeiurilor în baza cărora acestea survin. Pentru început accentul este pus pe *răspunderea de natură patrimonială a statului*, expres consacrată constituțional, care intervine în cazurile în care prin acte administrative ilegale sau erori judiciare sunt prejudiciați cetățenii (în primul caz fiind vorba de *răspunderea administrativ-patrimonială a statului*, iar în cel de-al doilea – de *răspunderea civil-patrimonială a statului*).

În pofida reglementării constituționale exprese a acestor forme de răspundere a statului și a semnificației lor pentru realizarea principiului responsabilității statului față de cetățean, totuși se constată că în realitate există grave deficiențe în procesul de aplicare şi realizare a lor, fapt ce practic reliefează caracterul declarativ (în mare parte) al reglementărilor juridice în materie şi, corelativ acesteia, iresponsabilitatea statului pentru prejudiciile cauzate cetăţenilor prin acte administrative şi erori judiciare [38, p. 134; 35, p. 26]. În context, destul de gravă este considerată problema nereglementării răspunderii patrimoniale a statului pentru erorile judiciare admise în procesele civile, contravenționale, de contencios administrativ etc. [23, p. 26], precum și confuzia normativă în materia exercitării dreptului persoanei de a obține despăgubiri pentru prejudiciile cauzate prin acte administrative ilegale (atestată în doctrina de specialitate [21, p. 80]).

Dincolo de aceste momente, se atrage atenția și la un alt aspect important în materie ce ţine de lipsa consacrării constituţionale a obligației statului de a răspunde patrimonial pentru prejudicierea cetățenilor *prin acte legislative* (deci, pentru daunele cauzate cetăţenilor prin actele Parlamentului) [38, pp. 134-135]. La acest capitol, doar *Codul jurisdicției constituționale* stabilește evaziv, la art. 75 alin. (2) [6] că: „Daunele pricinuite persoanelor fizice şi juridice prin aplicarea unui act normativ recunoscut ca fiind neconstituţional se repară în condiţiile

legii". Dat fiind faptul că norma citată nu este dezvoltată, nefiind reglementată procedura și mecanismul de realizare a acesteia, se conchide că la moment aceasta are un caracter declarativ, ceea ce reliefează iresponsabilitatea statului pentru prejudiciile cauzate prin acte normative neconstituționale. În cazul dat statul intervine ca subiect al răspunderii pentru activitatea legislativă a Parlamentului, la fel cum intervine ca subiect al răspunderii pentru activitatea executivului (în cazul răspunderii administrativ-patrimoniale pentru prejudiciile cauzate prin acte administrative ilegale) și ca subiect al răspunderii pentru activitatea puterii judecătorești (în cazul răspunderii civil-patrimoniale pentru prejudiciile cauzate prin erori judiciare).

În final, este reiterată importanţa deosebită a răspunderii statului în perioada contemporană, întrucât este de natură să servească ca mijloc de protecţie împotriva despotismului guvernanţilor (o platformă concretă pe care să fie conturată o adevărată teorie şi practică a răspunderii autorităţilor statului) şi să garanteze realizarea drepturilor şi libertăţilor omului. În acest context un loc şi rol distinct îi revine răspunderii Parlamentului ca autoritate reprezentativă supremă a statului, care trebuie să reprezinte o întruchipare a principiului răspunderii reciproce a statului şi cetăţeanului [38, p. 139; 35, p. 30].

Capitolul 3, întitulat ***Teoria reprezentării – premisă specifică a teoriei răspunderii parlamentare***, este consacrat cu precădere studierii a trei subiecte importante: teoria reprezentării, statutul Parlamentului în statul contemporan și mandatului parlamentar. Structural, capitolul este constituit din două secțiuni, fiecare având câteva subsecțiuni.

Prima secțiune (*3.1.*) abordează cumulativ problema teoriei reprezentării și problema statutului Parlamentului în cadrul acesteia. În contextul elucidării teoriei reprezentării (*subsecțiunea 3.1.1.*), atenția este axată nemijlocit atât pe originea însăși a ideii de reprezentare, a premiselor promovării acesteia, cât și pe modalitățile de materializare în viața statului și a societății, prin intermediul democrației directe și indirecte.

Dat fiind faptul că o consecință logică a ideii de reprezentare a fost apariția *reprezentanților*, în continuare, accentul este pus cu precădere pe problema identificării acestora în funcție de câteva criterii, precum și argumentării trăsăturilor care îi caracterizează. În special, se subliniază că la moment, reprezentanți sau organe reprezentative sunt nu numai organele care acționează în baza unei învestiri populare, ci și cele care asigură exercitarea suveranității. Printre trăsăturile specifice autorităților reprezentative sunt enumerate următoarele [47, pp. 22-23]: caracterul național, caracterul electiv, caracterul perfect și permanent.

Dincolo de aceasta, se accentuează că unul dintre principiile fundamentale ale organizării politice statale a societăţii contemporane îl constituie *principiul reprezentării* voinţei suverane a poporului [52, p. 26], care presupune o delegare de putere sau de voinţă politică de la deţinătorul legitim al acesteia, către un individ sau/şi un grup de persoane, constituite în autorităţi reprezentative, desemnate prin proceduri prestabilite, repetate periodic, la care au acces cetăţenii, în condiţii de egalitate juridică, autorităţi ce au drept scop să exprime voinţa politică a corpului electoral [18, p. 113].

Într-o interpretare reducţionistă, se consideră că, din punct de vedere *instituţional*, principiul reprezentării se realizează în mod special de către puterea legislativă întruchipată în instituţia Parlamentului [12, pp. 406-407]. Caracterul reprezentativ al acestuia se exprimă în faptul că el este văzut ca *exponent al intereselor* şi *al voinţei poporului (naţiunii)*, adică al tuturor cetăţenilor statului respectiv [2, p. 179]. De aici rezultă şi formula de *reprezentanţă naţională* sau *populară* cu care este denumit Parlamentul. În acest sens, se susţine că însăşi apariţia Parlamentului modern este legată de apariţia şi evoluţia raporturilor juridice de reprezentare [52, p. 25], or, „anume în reprezentare Parlamentul îşi află geneza sa" [47, p. 23; 48, p. 328].

În continuarea acestei idei, în subsecțiunea următoare (*3.1.2.*) se propune elucidarea

statutului constituțional al Parlamentului pornind de la origini și evoluție, concept și valențe, finalizând cu argumentarea particularităților acestuia în calitatea sa de *organ reprezentativ suprem în stat* și de *unică autoritate legislativă.*

Din perspectiva calității sale de *organ reprezentativ suprem în stat,* se precizează că Parlamentul este obligat să reprezinte interesele subiectului care l-a învestit, adică poporul. De aici, derivă faptul că el nu poate să acționeze absolut în mod independent, fără să țină cont de voința celui care l-a învestit, dar și de celelalte autorități publice (întrucât el nu reprezintă puterea în totalitatea sa, ci doar una din puterile statului). Astfel, în cadrul raportului de reprezentare Parlamentul este obligat să acționeze în cadrul și în limitele instituite de puterea constituantă. Mai mult, Parlamentul trebuie să se conformeze în egală măsură propriilor legi, ca și toate celelalte autorități, aceasta fiind o expresie a aplicării principiului statului de drept. Paralel, în virtutea principiului separației puterilor în stat, Parlamentul trebuie să agreeze raporturile de colaborare și control reciproc cu celelalte puteri ale statului.

În calitatea sa de unică *autoritate legislativă în stat,* Parlamentul constituie astăzi cel mai larg forum democratic naţional şi îndeplinește în principal rolul de laborator de elaborare a legilor, factor de răspundere a vieţii publice, veritabil element de contrapondere faţă de orice tentativă de a diminua drepturile omului şi valoarea instituţiilor statului de drept [49, p. 1].

Generalizându-se, se reiterează că [12, pp. 406-407; 49, p. 12]: din punct de vedere *politic*, Parlamentul, ca reprezentant al suveranităţii naţionale, decide soarta guvernelor, aprobând cabinetele şi programele de guvernare, sau dimpotrivă, demiterea acestora, controlează executivul prin diferite modalităţi şi mijloace constituţionale şi regulamentare, şi stabileşte liniile directoare ale politicii interne şi externe prin crearea legislaţiei primare pentru reglementarea celor mai importante relaţii sociale.

Din punct de vedere *juridic şi constituţional*, calitatea Parlamentului de întruchipare a suveranităţii naţionale realizează, într-o formă instituţională, una dintre cele mai importante funcţii ale statului – funcţia legislativă, constituind puterea legislativă a statului. Această calitate juridică a Parlamentului îi conferă un statut aparte în cadrul sistemului autorităţilor statului, care rezultă din modul de formare (procesul electoral) a corpului legiuitor, din proceduri speciale de luare a deciziilor şi de desfăşurare a întregii activităţi, precum şi din prerogativele conferite membrilor Parlamentului pentru garantarea exerciţiului mandatului în condiţii optime.

În fine, se conchide că toate determinantele importante ale statutului constituțional al Parlamentului, au alimentat în timp ideea tot mai răspândită potrivit căreia această autoritate publică nu este pasibilă de răspundere. În realitate însă, perioada contemporană denotă contrariul, dovedește că și reprezentanța națională poate uzurpa puterea în stat (prin intermediul unei majorități parlamentare corupte). Prin urmare, ideea dată (lipsa răspunderii) se dovedește a fi deja eronată, întrucât statutul constituțional al Parlamentului implică nu lipsa răspunderii acestuia (deoarece nimeni nu este mai presus de lege), ci o responsabilitate sporită, forme diferite de răspundere socială a acestuia, precum și particularități procedurale deosebite.

Ultimul subiect abordat în capitolul 3 al lucrării (*secțiunea 3.2.*) este *mandatul parlamentar,* analizat din câteva perspective: abordare conceptuală (*subsecțiunea 3.2.1.*); mandatul în drept public versus mandatul în dreptul privat (*subsecțiunea 3.2.2.*); tipologia mandatului parlamentar (*subsecțiunea 3.2.3.*) și trăsăturile mandatului parlamentar ca demnitate publică (*subsecțiunea 3.2.4.*).

Inițial (în *subsecțiunea 3.2.1.*) se reiterează că titlul în baza căruia naţiunea încredinţează reprezentanţilor săi puterea de a guverna şi de a decide din numele său poartă denumirea de *mandat* [16, p. 238] (în cazul nostru – *mandat parlamentar*). Referitor la reglementarea constituțională a mandatului parlamentar, se constată că *Constituţia Republicii Moldova* utilizează în

textul său asemenea expresii precum: *mandatul de deputat* (art. 62), *mandatul Parlamentului* (art. 63, art. 64), *mandatul reprezentativ*, *mandatul imperativ* (art. 68). Deci, termenul *mandat* este folosit atât în legătură cu parlamentarul, cât şi în legătură cu Parlamentul.

Important este că mandatul Parlamentului şi mandatul deputatului, se implică unul pe celălalt, se realizează unul prin celălalt. Aceasta rezultă din faptul că, deşi se exercită individual, ca expresie a voinţei generale, mandatul parlamentarilor se realizează la nivelul adunării din care parlamentarul face parte. La fel și Parlamentul, întrucât voinţa generală se realizează la nivelul său, acesta are un mandat ce rezultă din modul de exercitare şi realizare a mandatului fiecărui parlamentar [9, p. 664].

Dincolo de această particularitate, se impune în atenţie faptul că deşi este menţionat în câteva articole din Constituţie, *mandatul parlamentar* nu este definit de aceasta (nici de alte acte legislative relevante în domeniu, precum *Regulamentul Parlamentului* sau *Legea cu privire la statutul deputatului în Parlament* nr. 39/1994), aşa cum este definit, de exemplu, mandatul în dreptul civil. Respectiv, se conchide că misiunea în acest sens revine pe bună dreptate doctrinei dreptului constituţional [1, p. 195], dar și jurisprudenței constituționale.

În fine, se precizează că *mandatul parlamentar* este şi el o împuternicire de a reprezenta. Specificul acestuia constă însă în faptul că el nu intervine în sfera raporturilor juridice civile (private), ci semnifică o împuternicire cu care titularul său este învestit prin alegeri, al cărei conţinut este predeterminat de lege [14, p. 230].

În vederea clarificării specificului mandatului parlamentar, în următoarea subsecțiune (*3.2.2.*) se propune trasarea unei paralele între mandatul din dreptul public și cel din dreptul privat.

În rezultatul unei scurte caracterizări a mandatului din dreptul privat și a celui din dreptul public se conchide că distincțiile dintre acestea sunt axate în special pe următoarele momente: *părțile raportului de reprezentare* (persoană fizică sau juridică versus poporul), *izvorul reprezentării* (contractul dintre părți, legea, hotărârea judecătorească – voința juridică, versus scrutinul electoral – voința politică), *conținutul reprezentării* (drepturi și obligații stabilite de părți versus drepturi și obligații stabilite de Constituție și legi organice), *modalitatea reprezentării* (expresă și tacită versus exclusiv expresă), *posibilitatea substituirii* (substituire acceptată versus substituire imposibilă), *impactul obligațiilor generate* (obligații asumate doar de reprezentat versus obligații asumate atât de reprezentat cât și de reprezentant), *modalitatea de încetare* (posibilitatea încetării prin renunțarea mandatarului sau moartea acestuia versus imposibilitatea revocării), *natura mandatului* (mandat imperativ versus mandat reprezentativ).

În lumina acestor particularităţi se precizează că în vederea explicării raportului dintre naţiune şi aleşii acesteia, iniţial, s-a avut în vedere teoria reprezentării din dreptul privat, reflectată în dreptul public în instituţia *mandatului imperativ* care, ulterior, datorită neajunsurilor a fost înlocuită cu teoria *mandatului reprezentativ* [49, p. 62]. Ţinând cont de aceste momente, în cele ce urmează se propune elucidarea esenţei şi particularităţilor celor două tipuri de mandat, pentru ca într-un final să se argumenteze caracterul mandatului parlamentar actual, reglementat de Legea fundamentală.

În mod corespunzător, subsecțiunea următoare (*3.2.3.*) este consacrată tipologiei mandatului parlamentar, accentul fiind pus în special pe *teoria mandatului imperativ* și pe *teoria mandatului reprezentativ*.

Din perspectiva *teoriei mandatului imperativ*, se menționează că aleşii, care trebuie să exprime voinţa electorilor, sunt ţinuţi a se supune ordinelor imperative ale acestora, transformându-se astfel în prepuşi, adică în funcţionari supuşi ordinelor celor în numele cărora acţionează. Altfel spus, în temeiul împuternicirii, parlamentarul acţionează numai potrivit instrucţiunilor obligatorii date de către alegătorii săi, el neputând acţiona nici împotrivă, nici în

afara sau lipsa acestora [44, pp. 291-292]. Dacă el ignoră sau epuizează instrucţiunile imperative primite, trebuie să revină în faţa alegătorilor pentru a solicita altele noi. În consecinţă, alegătorii din circumscripţia electorală pot retrage împuternicirile fără nici o motivare. Deci, alesul este revocabil, electorii putând să-l demită din funcţie, prin intermediul procedurii revocării, la iniţiativa unui anumit număr de cetăţeni [49, p. 114].

În alţi termeni, în temeiul *mandatului imperativ*, mandatul parlamentar poate fi revocat. Revocarea este indisolubil legată de mandatul imperativ întrucât presupune, în mod necesar, culpa reprezentantului în exercitarea mandatului său [44, pp. 291-292], culpă ce practic reflectă nerealizarea instrucţiunilor primite din partea electorilor.

Pornind de la aceste particularități se atrage atenția că teoria mandatului imperativ este iluzorie întrucât, pe de o parte, poate duce la abuzuri grave, în sensul că adunările parlamentare ar fi complet paralizate dacă aleşii ar trebui de fiecare dată să se întoarcă la electori în vederea obţinerii de instrucţiuni pentru fiecare problemă în parte, fiind imposibil de a prevedea modul lor de acţiune pentru fiecare problemă. Pe de altă parte, această teorie poate duce la rezultate total opuse faţă de cele urmărite: alesul supus în teorie voinţei circumscripţiei sale electorale este, în realitate, subordonat voinţei unei minorităţi politice din circumscripţia respectivă care vrea să domine viaţa politică. În plus, revocarea mandatului său ar fi realizată la solicitarea aceleiaşi minorităţi politice [15, pp. 106-108].

Pe fonul acestor dezavantaje, se impun în atenție părțile pozitive ale *mandatului reprezentativ*, care constau în faptul că are un caracter general – parlamentarii reprezintând întreaga naţiune, nu un grup de alegători, şi reprezentativ – parlamentarii nu au obligaţia de a îndeplini nici o instrucţiune din partea alegătorilor, dispunând, din punct de vedere juridic, de independenţă absolută în raport cu alegătorii. Pe cale de consecinţă, mandatul acordat nu mai poate fi cenzurat de membrii naţiunii, care neavând dreptul de decizie finală, trebuie să se supună deciziilor luate de naţiune ca o voinţă superioară şi distinctă de suma individualităţilor [49, p. 62]. Astfel, din momentul alegerii, parlamentarii beneficiază de un anumit grad de autonomie, care se manifestă atât în raport cu alegătorii, cât şi în raporturile cu partidele sau formaţiunile politice pe listele cărora au candidat.

În final, se conchide că în contextul *mandatului reprezentativ*, relaţia dintre parlamentar şi alegător este garantată moral, politic, dar nu şi juridic. Pe plan politic, nerespectarea promisiunilor şi angajamentelor de către parlamentar poate determina excluderea acestuia din partid, iar faţă de electorat, răspunderea se concretizează cu prilejul următoarelor alegeri, prin nealegerea acestuia pentru un nou mandat [49, p. 120].

Toate aceste momente, justifică rolul major al mandatului reprezentativ în menținerea și consolidarea democrației reprezentative în statul contemporan.

Ultimul subiect abordat în acest context (*subsecţiunea 3.2.4.*) se referă la trăsăturile mandatului parlamentar ca demnitate publică. Inițial se precizează că, sub aspect juridic, mandatul parlamentar reprezintă *o funcţie publică*, întrucât cuprinde împuternicirile date de către electorat, prin actul democratic al alegerilor, după proceduri care să pună în valoare exercitarea puterii poporului prin organele sale reprezentative [9, p. 665]. Desigur, acesta se deosebeşte de o simplă funcţie publică atât prin trăsături speciale, cât şi prin modalităţile de încetare, fiind în esenţa sa *o demnitate publică* [28, p. 43; 37, p. 127].

Printre cele mai importante trăsături ale mandatului parlamentar, este menționată *irevocabilitatea*, ceea ce înseamnă protecţia independenţei parlamentarului în exercitarea mandatului său. Această trăsătură nu înseamnă că parlamentarul nu-şi poate lua angajamente, că odată ales nu le respectă, că, deci, nu respectă voinţa alegătorilor şi disciplina votului.

Irevocabilitatea priveşte răspunderea juridică. Deci, parlamentarul nu poate fi tras la răspundere juridică dacă nu-şi respectă asemenea angajamente sau promisiuni [9, p. 665].

Într-un final, se generalizează că la moment în Republica Moldova, mandatul parlamentar este unul reprezentativ, de natură să garanteze libertatea și independența deputatului în exercitarea acestuia. În baza acestui caracter, mandatul parlamentar este irevocabil, ceea ce presupune că parlamentarul nu poate fi tras la răspundere pentru modul în care îl exercită, răspundere materializată în ridicarea mandatului. Ca o garanție importantă a acestui fapt, Constituția expres interzice mandatul imperativ (antipodul mandatului reprezentativ), aliniid astfel Republica Moldova la standardele europene democratice.

Capitolul 4, cu genericul ***Răspunderea Parlamentului ca dimensiune a răspunderii parlamentare***, este consacrat nemijlocit problemei responsabilizării Parlamentului și formelor de răspundere de care este pasibil acesta. Sub aspect structural, capitolul este constituit din 5 secțiuni, unele dintre ele fiind divizate în subsecțiuni.

Un prim aspect abordat în contextul dat ține de problema responsabilizării Parlamentului (*4.1. Responsabilizarea Parlamentului în statul contemporan*), atenția fiind axată în mod special pe necesitatea acesteia în condițiile statului contemporan și tipologia formelor de răspundere de care este pasibil Parlamentul ca organ reprezentativ suprem. Reperul doctrinar principal aflat la baza cercetării este constituit din tipologizarea formelor de răspundere a Parlamentului realizată de cercetătoarea R.D. Popescu [49, pp. 39-41], care identifică o serie de tipuri de răspundere a Parlamentului în funcție de diferite criterii.

Fără a neglija importanţa teoretică şi practică a tipologiei date, se argumentează că principalele forme de răspundere a Parlamentului în calitatea sa de autoritate publică reprezentativă supremă în stat sunt [26, p. 194; 42, p. 19]: *răspunderea politică* (care în mare parte este una convențională) şi *răspunderea juridică*. Totodată, se subliniază că cunoașterea detaliată a acestor forme de răspundere este principială pentru întregul proces de responsabilizare a organului reprezentativ suprem din stat și a membrilor săi. În pofida acestui fapt, se recunoaște că în doctrină prea puțin s-a vorbit despre aceste forme de răspundere. Mai mult, pe alocuri cercetătorii le confundă fără a încerca o delimitare clară între ele, chiar dacă la o primă vedere este evident că acestea sunt două forme de răspundere distincte. În mod corespunzător, în vederea realizării acestui deziderat, următoarele secțiuni ale capitolului sunt consacrate *răspunderii politice* și *răspunderii juridice a Parlamentului*.

În contextul abordării răspunderii politice a Parlamentului (*4.2. Răspunderea politică a Parlamentului: esență și particularități*), se reiterează chiar de la bun început că în general, *răspunderea politică* a reprezentanţilor stă la baza democraţiei reprezentative, existând o legătură strânsă între răspundere şi reprezentare [49, p. 39].

După o scurtă prezentare a esenței răspunderii politice, ca fiind „o răspundere a organelor de stat şi a demnitarilor faţă de popor pentru necorespunderea activităţii desfășurate încrederii acordate” [59, p. 64], se precizează că „*răspunderea politică a Parlamentului* se angajează, pentru motive politice, în faţa unu organ politic, care este corpul electoral” [49, p. 258]. Ea decurge din fapte prin care sunt încălcate reguli politice extrajuridice şi conduce la suportarea unor sancţiuni extrajuridice precum [43, p. 186]: ostilitatea populaţiei manifestată prin mitinguri, demonstraţii, proteste; ostilitatea presei, scăderea credibilităţii dovedită de sondajele de opinie (în timpul exercitării mandatului – e.n.) și pierderea alegerilor (după expirarea mandatului – e.n.) etc.

Dincolo de aceasta, se atrage atenția că în doctrină se consideră că sancţiunea impusă politic de către autorităţi politice şi pentru motive politice este o *sancţiune politică*, manifestată, în special, printr-un dezacord politic (vot de neîncredere) ce duce la pierderea puterii

[49, p. 258]. Mai mult, adevărata sancţiune pentru modul de acţiune a Parlamentului, este *sancţiunea electorală*, care intervine la finalul mandatului şi care constă în nealegerea pentru un nou mandat [49, p. 261].

Generalizându-se asupra problemei *răspunderii politice a Parlamentului* (argumentată în doctrină), se reiterează că aceasta este o răspundere în mare parte convențională, cel puțin din câteva considerente importante: în primul rând, așa-zisele „sancțiuni politice" aplicate în timpul exercitării mandatului (blamarea de către electorat, ostilitatea populaţiei manifestată prin mitinguri, demonstraţii, proteste etc.), practic nu au niciun impact direct asupra Parlamentului; în al doilea rând, sancțiunea politică aplicată după expirarea mandatului – pierderea alegerilor sau nealegerea pentru un nou mandat, chiar dacă presupune un impact negativ, totuși este una improprie Parlamentului, ca organ colegial reprezentativ suprem, întrucât practic consecința se răsfrânge asupra formațiunilor social-politice care l-au format, fiind imposibil ca în lipsa acestei sancțiuni să fie ales și investit Parlamentul în aceeași componență.

Așadar, din perspectiva sancţiunii politice principale aplicate (nealegerea pentru un nou mandat), răspunderea politică a Parlamentului, dar şi a parlamentarilor (în contextul dat), este *iluzorie*. Aceasta se explică prin faptul că parlamentarii nu sunt aleşi individual, ci pe listele propuse de partidele politice (în condițiile sistemului electoral proporțional). Respectiv, şi efectul sancţiunii politice date se răsfrânge direct asupra partidelor care participă la alegeri şi nu asupra parlamentarilor nemijlocit care, cât nu ar fi de paradoxal, ar putea să obţină şi mai multe mandate consecutiv în pofida blamului expus de popor la alegeri faţă de activitatea Parlamentului în timpul exercitării mandatului său [42, p. 22; 38, p. 169]. Prin urmare, se conchide că doar în cazul în care se reușește ca prin presiunea electoratului (exercitată prin intermediul mitingurilor, demonstraţiilor, protestelor etc.) Parlamentul să-și modifice sau să-și anuleze deciziile sale, am putea vorbi despre o veritabilă răspundere politică a acestuia.

Referitor la *răspunderea politico-morală a Parlamentului* se subliniază că, strict vorbind, doar parlamentarii sunt pasibili de o astfel de răspundere (putând fi sancţionaţi cu excluderea din partid), care poate interveni atât pe parcursul exercitării mandatului, cât şi la finele acestuia. Important este, așa cum a precizat și Curtea Constituțională [20, §43], că o astfel de excludere nu antrenează pierderea mandatului parlamentar.

În concluzie, se precizează că, în sens strict, de *răspundere politică* poate fi pasibil doar deputatul, sancţiunea politică fiindu-i aplicată fie de partidul care l-a înaintat în calitate de candidat (prin excluderea din partid), fie de alegătorii care l-au ales nemijlocit (prin revocare, în cazul mandatului imperativ).

Secțiunea a treia a capitolului este dedicată răspunderii juridice a Parlamentului (*4.3. Răspunderea juridică a Parlamentului: forme și particularități de realizare*), fiind structurată în trei subsecțiuni în funcție de principalele aspecte abordate.

Pentru început, se reiterează că pornind de la rolul şi importanţa Parlamentului în cadrul unui stat de drept, reprezentanţii poporului, odată ce primesc exerciţiul puterii, trebuie să exercite competenţele ce le-au fost delegate în condiţiile şi limitele stabilite de puterea constituantă. Depăşirea acestor limite echivalează cu încălcarea prevederilor constituţionale şi legale şi atrage pe cale de consecință *răspunderea juridică a Parlamentului* [49, p. 3]. În continuare, *răspunderea juridică a Parlamentului* este abordată sub dublu aspect: fie ca *o consecinţă a mandatului imperativ,* fie ca *o consecinţă a mandatului reprezentativ*.

În contextul abordării *răspunderii juridice a Parlamentului în cazul mandatului imperativ* (*subsecțiunea 4.3.1.*), se atrage atenția la faptul că în condițiile unui astfel de mandat este posibilă revocarea individuală a fiecărui parlamentar, care nu îndeplineşte instrucţiunile primite de la alegători din circumscripţia în care a fost ales. Respectiv, nu se mai justifică

revocarea Parlamentului în ansamblul său, specific mandatului imperativ fiind deci *revocarea individuală a membrilor acestuia* [49, p. 294].

Prin prisma practicii internaționale, drept exemple de măsuri de răspundere a Parlamentului sunt invocate: *recall-ul american* și *revocarea mandatului* ca urmare a schimbării afilierii politice, la care se adaugă cazurile constituţiilor socialiste şi regimurile comuniste contemporane. La fel se precizează că instituția *revocării mandatului de deputat* a fost în trecut proprie atât URSS-ului, cât și RSS Moldovenești, fiind reglementată expres în art. 102, art. 103 alin. (3) și art. 107 din Constituția URSS din 1977 și art. 91, art. 92 alin. (3) și art. 96 din Constituția RSS Moldovenești din 1978.

Raportat la situația actuală din Republica Moldova, se aduce în atenție propunerea de inițiativă legislativă de a introduce instituția în sistemul nostru de drept prin intermediul modificării și completării Constituției (propunere legislativă înregistrată la moment la Biroul Permanent al Parlamentului Republicii Moldova). În rezultatul analizei opiniei Comisiei de la Veneția, a poziției Curții Constituționale și a studiilor realizate de experți pe marginea problemei date se argumentează caracterul inoportun și inutil al acestei propuneri cel puțin din câteva considerente: în primul rând, instituția dată este contrară standardelor europene; în al doilea rând, prin introducerea acesteia ne-am alinia statelor totalitare contemporane care o promovează; în al treilea rând, în condițiile sistemului electoral mixt, revocarea deputaților ar fi imposibilă tehnic de implementat; în al patrulea rând, sistemul de drept al Republicii Moldova cunoaște o instituție similară – *revocarea primarului*, care practic niciodată nu a fost aplicată, probabil tot din considerente de dificultate; în al cincilea rând, revocarea deputaților este o instituție de natură să diminueze esența reprezentativă a democrației în cadrul sistemului nostru politic și de drept; în fine, revocarea deputaților nu este o soluție optimă pentru responsabilizarea Parlamentului ca reprezentanță națională supremă, ea fiind de natură doar să genereze haos și alegeri interminabile ale deputaților în Parlament (mai ales ținând cont de cultura juridică și politică a societății noastre).

Generalizând asupra problemei, se deduce că în condiţiile mandatului imperativ, răspunderea priveşte doar *parlamentarii*, care pot fi revocaţi individual atât de către electorat (prin alegeri, pentru neonorarea angajamentelor asumate), cât şi de către partidul din care fac/au făcut parte în cazul schimbării afilierii politice şi nu numai (pentru încălcarea disciplinei de partid, a principiilor şi regulilor politice). În ambele cazuri răspunderea este una juridică, întrucât temeiurile, subiecţii şi procedura sunt (trebuie să fie) reglementate expres de Constituţie şi legi.

În continuare, următorul aspect abordat ține de problema *răspunderii Parlamentului în cazul mandatului reprezentativ* (*subsecțiunea 4.3.2.*), care se deosebește net de răspunderea anterioară prin faptul că, în raport cu mandatul imperativ (care determină revocarea membrilor Parlamentului), mandatul reprezentativ nu poate avea ca efect acest tip de revocare, întrucât, odată aleşi parlamentarii întruniţi în adunarea parlamentară au un mandat general, colectiv, dat de întreaga naţiune şi nu doar de circumscripţia electorală în care au fost aleşi [49, pp. 301-302]. Caracteristic acestui tip de mandat sunt asemenea măsuri de răspundere, precum: *revocarea în ansamblu a Parlamentului*, sub forma procedurii *Abberufunngsrecht* [17, p. 446] (drept de revocare colectivă a corpului legislativ de către electorat) şi *dizolvarea Parlamentului* (de către autoritățile statului).

În practică, *revocarea în ansamblu a Parlamentului* se întâlnește foarte rar (fiind utilizat în anumite cantoane elveţiene, cum ar fi Berna, Lucerna, Bale), în timp ce *dizolvarea Parlamentului* este destul de răspândită în statele democratice organizate în baza principiului separației puterilor, fiind reglementată expres în Legile fundamentale. Pornind de la faptul că *dizolvarea Parlamentului* reprezintă o măsură de răspundere constituțională a Parlamentului, dezvoltarea acestui subiect este realizată în secțiunea a treia a capitolului.

Ultima subsecțiune (*4.3.3.*) este consacrată *altor tipuri de răspundere juridică a Parlamentului*, cuprinzând practic o scurtă expunere asupra tipologiei răspunderii Parlamentului (invocată la începutul capitolului), realizată în funcție de două criterii: *competența Parlamentului* și *raporturile Parlamentului cu celelalte autorități*.

Referitor la tipologia răspunderii Parlamentului realizată în baza competențelor (care cuprinde: *răspunderea juridică pentru activitatea legislativă; răspunderea juridică pentru activitatea de control* și *răspunderea juridică pentru exercitarea celorlalte funcții*), se conchide că este greu de apreciat ce fel de răspundere juridică ar putea purta Parlamentul (mai ales ca autoritate reprezentativă supremă în stat) pentru activitatea sa de control, dar și pentru exercitarea celorlalte funcții, ținând cont de faptul că legea nu reglementează nimic în acest sens. Pe cale de consecință, se opinează că Parlamentul nu este pasibil juridic pentru activitățile pe care le desfășoară în exercitarea funcțiilor sale, cu excepția activității legislative (care este privită ca o răspundere faţă de autoritatea de jurisdicţie constituțională [49, p. 400]).

În ceea ce privește *răspunderea Parlamentului în raporturile cu celelalte autorităţi publice* (care cuprinde: *răspunderea Parlamentului în raporturile cu puterea executivă* [în concret: *răspunderea în raporturile cu Şeful statului* și *răspunderea în raporturile cu Guvernul*] și *răspunderea Parlamentului în raporturile cu autoritatea jurisdicţională*) se precizează că, în primul caz, este vorba de răspunderea juridică soldată cu dizolvarea Parlamentului, iar în cel de-al doilea – răspunderea juridică a Parlamentului antrenată în contextul controlului de constituționalitate (ambele dezvoltate în următorul compartiment al lucrării).

Secțiunea următoare cuprinde o analiză distinctă asupra *răspunderii constituționale a Parlamentului* (*secțiunea 4.4.*), fiind inițiată cu precizarea oportunității dezvoltării teoretice a problematicii în cauză în vederea fundamentării teoriei *răspunderii parlamentare* care, în ultimul timp, tinde să devină o garanţie importantă a realizării rolului decisiv al Parlamentului în edificarea statului de drept în Republica Moldova. Or, altfel spus, anume această instituţie juridică (fiind bine conturată) este chemată să consolideze responsabilitatea Parlamentului pentru finalitatea procesului nominalizat [33, p. 85; 38, p. 183].

Pornind de la necesitatea şi oportunitatea menţionată, în cele ce urmează se propune o abordare succintă a instituţiei *răspunderii constituţionale a Parlamentului*, în baza ideilor expuse în doctrină şi a reglementărilor juridice în vigoare. Pentru început se reține că, în general, în literatura de specialitate, răspunderea constituţională a Parlamentului este interpretată *lato sensu* ca formă distinctă a răspunderii juridice ce survine în cazul neexecutării sau executării inadecvate a obligaţiilor constituţionale sau pentru abuzul de drepturile constituţionale [53, p. 54]. Deci, punctul de plecare pentru investigarea acestei forme de răspundere sunt normele constituționale, care reglementează atât sancțiunile constituționale, cât și temeiurile de aplicare a acestora.

După cum s-a argumentat și în capitolul anterior al lucrării, una dintre sancțiunile constituționale aplicabile Parlamentului este *dizolvarea* acestuia. Temeiurile pentru aplicarea acestei sancțiuni sunt reglementate expres în art. 85 din *Constituţia Republicii Moldova*, în care se stipulează că dizolvarea Parlamentului este posibilă: în cazul imposibilităţii formării Guvernului şi în cazul blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni. În contextul analizei acestor prevederi constituționale, se aduc argumente importante pentru demonstrarea caracterului juridico-constituțional al răspunderii pe care o prescriu în detrimentul caracterului politic recunoscut de doctrină. Acestea sunt rezumate la următoarele [p. 189]:

- temeiurile, condiţiile şi procedura dizolvării ca sancţiune, sunt reglementate expres de Constituţie (ceea ce accentuează natura juridică a răspunderii în cauză, în detrimentul celei politice);

- instanţa competentă să aplice răspunderea este de asemenea una specială (caracteristică instituţiei răspunderii constituţionale [45, pp. 17-20]), implicând subiecţi de drept constituţional – Şeful statului şi Curtea Constituţională.

Un alt subiect dezvoltat în context ține de sancţiunea ce intervine în cazul încălcării de către Parlament a limitelor legiferării impuse de puterea constituantă. O astfel de răspundere a Parlamentului se întemeiază pe constatarea încălcării normelor constituţionale privind competenţa sau procedura de adoptare a legii. Declarând o lege ca fiind neconstituţională, Curtea Constituţio-nală (ca instanţă a răspunderii constituţionale în cazul dat) constată un dezechilibru între acţiunile Parlamentului şi dispoziţiile Constituţiei. Astfel, misiunea acestei instanţe este una dublă: constata-rea încălcării Constituţiei și, totodată, sancţionarea Parlamentului prin obligarea acestuia să renunţe la o lege neconstituţională sau să o modifice, refăcând echilibrul constituţional iniţial [25, p. 55].

Toate aceste momente confirmă o dată în plus că pentru încălcarea normelor constituţionale intervine răspunderea constituţională, iar Parlamentul este un veritabil subiect al acestei răspunderi (putând fi sancţionat în acest sens indiferent de existenţa sau forma vinovăţiei [54, p. 33; 56, p. 293; 55, p. 22]) în cazul în care adoptă legi, declarate ulterior neconstituţionale, se află în imposibilitatea de a forma Guvernul sau blochează procedura de adoptare a legilor.

Un ultim aspect abordat în secțiunea dată se referă la răspunderea Parlamentului în raporturile cu Şeful statului, fiind vorba în concret despre dreptul de *veto* al acestuia. După o scurtă caracterizare a formelor dreptului de *veto* (absolut, calificat, suspensiv și translativ), se conchide că doar în cazul *veto*-ului absolut, se poate eventual vorbi despre o sancţionare efectivă a Parlamentului (în cazul în care legea ar prevedea temeiurile în baza căruia poate fi invocat). Deci, o sancţionare constituţională a Parlamentului ar putea interveni doar prin blocarea definitivă a efectelor juridice ale unei legi adoptate de către acesta (care poate fi realizată fie printr-un *veto* absolut al Şefului de stat, fie prin *veto*-ul popular, care presupune un referendum legislativ prin care corpul electoral are dreptul să respingă legile Parlamentului [49, p. 332], instituție improprie la moment Republicii Moldova).

Secțiunea finală a capitolului 2 este consacrată problemei *răspunderii penale a Parlamentului* (*secțiunea 4.5.*), fiind structurată în trei subsecțiuni în funcție de aspectele principale abordate: considerații generale cu privire la răspunderea penală a persoanei juridice (*subsecțiunea 4.5.1.*), imunitatea penală a statului (*subsecțiunea 4.5.2.*) și imunitatea penală a autorităților publice (*subsecțiunea 4.5.3.*). Dezvoltarea detaliată a acestor aspecte a permis în final a se conchide că Parlamentul dispune de imunitate penală, atât în calitatea sa de autoritate apublică reprezentativă (în această ipostază fiindu-i proprie răspunderea politică şi juridică (constituţională) [33, pp. 85-89]), cât şi în calitatea sa de persoană juridică, acesta nefiind pasibil de răspundere penală potrivit dispoziţiilor exprese ale legii penale.

Capitolul 5, întitulat ***Răspunderea deputaților ca dimensiune a răspunderii parlamentare***, cuprinde un studiu detaliat asupra unei alte dimensiuni a răspunderii parlamentare și anume cea individuală. Corespunzător complexității acestei problematici, capitolul a fost structurat în trei secțiuni (unele dintre ele fiind compartimentate în subsecțiuni) axate pe câteva aspecte importante precum: răspunderea ca element al statutului deputatului (*secțiunea 5.1.*); imunitatea parlamentară – factor de limitare a răspunderii deputatului (*secțiunea 5.2.*) și inviolabilitatea în contextul răspunderii penale a deputaților (*secțiunea 5.3.*).

Capitolul debutează cu problema *răspunderii ca element al statutului deputatului* (*secțiunea 5.1.*), în contextul căreia se prezintă atât necesitatea răspunderii acestor subiecți de drept, cât și o analiză detaliată a formelor de răspundere a deputaților. Chiar de la bun început

(*subsecţiunea 5.1.1.*) se precizează că în exerciţiul mandatului deputaţii sunt pasibili de următoarele forme de răs-pundere [39, p. 299; 38, p. 219; 32, p. 36]: *disciplinară*, *contravenţională*, *constituţională* şi *penală*.

Studiul *răspunderii disciplinare a deputaților* (*subsecțiunea 5.1.2.*) a reliefat faptul că spre deosebire de alte categorii de demnitari publici, legislația în domeniu (*Regulamentul Parlamentului Republicii Moldova* și *Legea despre statutul deputatului în Parlament* nr. 39/2005) nu prevede expres răspunderea disciplinară a deputaților. În acest sens, *Regulamentul Parlamentului* reglementează doar anumite interdicții, precum și sancțiuni pentru încălcarea prevederilor regulamentului aplicabile deputaților. Acest moment în coroborare cu ideile expuse în doctrină [3, pp. 122-123] și cu prevederile *Legii cu privire la statutul persoanelor cu funcţii de demnitate publică* nr. 199/2010 (art. 23: „(1) Demnitarul îşi exercită mandatul cu bună-credinţă. În cazul încălcării acestei prevederi, demnitarul poartă răspundere personală. (2) Încălcările comise în exerciţiul mandatului atrag răspunderea disciplinară, civilă, contravenţională sau penală în condiţiile legii"), au permis a conchide că deputații, la fel ca și toți demnitarii publici (din categoria cărora fac parte) sunt pasibili de *răspundere disciplinară*, putând fi sancționați disciplinar de președintele ședinței, președinții comisiilor parlamentare și de Parlament cu votul majorității deputaților prezenți.

Referitor la problema atestată în jurispudența constituțională, legată de propunerea de a sancționa absențele nemotivate ale deputaților cu pierderea mandatului, este argumentată poziția conform căreia pentru absențe nemotivate deputații nu ar trebui să fie sancționați cu pierderea mandatului (ca măsură de răspundere constituțională), întrucât aceasta reprezintă în esență o abatere disciplinară pentru comiterea căreia *Regulamentul Parlamentului* prevede măsuri de sancționare disciplinară, inclusiv pecuniară.

În contextul investigării *răspunderii contravenționale a deputaților* (*subsecțiunea 5.1.3.*), pentru început se precizează că Legea-cadru ce reglementează statutul acestora (*Legea despre statutul deputatului în Parlament* nr. 39/2005), nu stabileşte expres posibilitatea atragerii deputaților la o astfel de formă de răspundere juridică. Cu toate acestea, nu poate fi negat faptul că în calitatea lor de persoane fizice, parlamentarii pot fi totuşi supuși răspunderii contravenţionale, moment ce poate fi dedus din prevederile art. 10 din aceeaşi Lege-cadru, în care se admite o posibilă aplicare a măsurilor de constrângere contravenţională [34, p. 56; 38, p. 225].

În baza *Codului contravențional*, se constată că deputatul poate fi atras la răspundere contravențională atât în calitatea sa de persoană fizică, cât și în calitatea sa de demnitar public. În acest din urmă caz, sancțiunea contravențională poate fi aplicată de către *instanța de judecată, Centrul Național Anticorupție, Consiliul Național de Integritate* și *poliție* (și *subiecții care întreplinesc atribuțiile acesteia*). Pentru comiterea unor contravenții, deputatul poate fi atras cumulativ atât la răspunderea contravențională, cât și la cea constituțională. Este vorba despre contravențiile prin care se încalcă regimul de declarare a averii și a intereselor personale, a regimului conflictelor de interese și a incompatibilităților, pentru care poate interveni sancțiunea constituțională – *ridicarea mandatului* (și respectiv, *încetarea de drept a mandatului* – în cazul nerespectării regimului incompatibilităților). Important este că natura acestor două forme de răspundere juridică permite aplicarea lor cumulată în baza aceluiași temei juridic [32, p. 38; 38, p. 226].

În fine, se argumentează că instituția *răspunderii contravenționale a deputaților* necesită o atenție distinctă din partea legiuitorului, întrucât și această categorie de subiecți de drept, în baza principiului egalității, trebuie să răspundă pentru orice încălcare a legii și, în același timp, să fie în aceeași măsură protejați de lege, prin consacrarea unor proceduri clare și simple de atragere la răspundere, precum și a posibilității de a contesta legalitatea desfășurării acestora, în virtutea accesului liber la justiție, recunoscut tuturor la nivel constituțional.

Ultima formă de răspundere juridică analizată în cadrul acestui compartiment este *răspunderea constituțională a deputaților* (*subsecțiunea 5.1.4.*), subiect destul de important, mai ales din perspectiva statutului constitutional al categoriei date de subiecți de drept. În esență, această formă de răspundere este strâns legată de obligaţia deputaților de a respecta Constituţia şi legile, drepturile şi libertăţile cetăţenilor, interesele statului, care de altfel şi constituie obiect al delictelor constituţionale comise de ei [38, p. 227; 32, p. 38].

Pornind de la condiţiile nivelului actual de dezvoltare a teoriei răspunderii constituţionale, se susține că *răspunderea constituțională a deputaților* poate fi identificată în principal în baza sancţiunii aplicate, care poate consta în *încetarea de drept a mandatului* (în caz de incompatibilitate), *ridicarea mandatului* (ca încetare forțată a mandatului) și *ridicarea imunității parlamentare*. În acest sens, temeiurile pot fi diferite, însă obligatoriu reglementate în Legea Fundamentală a statului şi în Legea-cadru în domeniu [32, p. 38; 38, p. 228].

În contextul analizei acestor sancțiuni constituționale și a temeiurilor în baza cărora sunt aplicate deputaților, sunt constatate unele neajunsuri mai ales în ceea ce privește mecanismul de realizare a acestora. În special, este vorba despre lipsa reglementării legale a mecanismului de ridicare a mandatului de deputat și lipsa reglementării finalității procedurii de ridicare a imunității parlamentare în cazul în care deputatul este găsit vinovat de comiterea infracțiunii. Respectiv, în primul caz se propune elaborarea și adoptarea unei legi în domeniu (sau completarea cadrului normativ existent cu norme corespunzătoare), ca măsură absolut necesară pentru anularea caracterului declarativ al instituției ridicării mandatului de deputat și asigurarea realizării efective a acesteia. În cel de al doilea caz, se propune reglementarea expresă a încetării de drept a mandatului de deputat ca consecință a condamnării definitive a acestuia.

Secțiunea a doua a capitolului este consacrată problemei imunității parlamentare ca aspect important al instituției răspunderii juridice a deputaților (*5.2. Imunitatea parlamentară – factor de limitare a răspunderii deputatului*). Studiul este axat în special pe două momente: originea și justificarea imunității parlamentare (*subsecțiunea 5.2.1.*) și abordarea comparativă a imunității parlamentare versus iresponsabilitatea deputatului (*subsecțiunea 5.2.2.*).

Pentru început (în *subsecțiunea 5.2.1.*) se reiterează că instituţia imunității parlamentare a fost gândită ca o protecţie acordată deputaţilor împotriva acţiunilor și presiunilor celorlalte puteri în stat [13, p. 15]. Ea are scopul de a garanta libertatea de exprimare a parlamentarului şi protejarea acestuia împotriva urmăririlor judiciare represive, abuzive sau şicanatorii. Important este că imunitatea protejează mandatul în sine, având caracter obiectiv şi imperativ, de aceea, ea nu constituie un drept subiectiv, la care parlamentarul ar putea renunţa, şi nici un privilegiu, contrar egalităţii cetăţenilor în faţa legii. Aşadar, *imunitatea* este consecinţa unui imperativ al statutului constituţional al Parlamentului şi al principiului potrivit căruia parlamentarii sunt în serviciul poporului [7, pp. 46-47]. Garantând și protejând libertatea de exprimare a deputaților, imunitatea mai are rolul de a proteja în mod special deputații care reprezintă opoziția parlamentară [19].

Dincolo de rolul și necesitatea imunității parlamentare, o atenție distinctă se acordă categoriilor de imunitate (în *subsecțiunea 5.2.2.*), de care dispun deputații, și anume: pe de o parte, „iresponsabilitatea parlamentarului” sau „libertatea sa de exprimare” cu privire la urmărirea judiciară pentru opiniile şi voturile exprimate în exercitarea funcţiunilor acestuia; pe de altă parte, „inviolabilitatea parlamentară” sau „imunitatea în sensul strict”, care îl protejează de orice arestare, detenţie sau urmărire judiciară fără autorizarea organului de care aparţine. În vederea dezvoltării acestor două categorii de imunitate se precizează că *iresponsabilitatea (lipsa răspunderii)* este doar pentru voturile şi opiniile exprimate în exerciţiul mandatului, apărând două drepturi de bază ale parlamentarului: dreptul de vot şi libertatea cuvântului. Această iresponsabilitate

este *absolută, perpetuă,* de *fond* şi exclusiv *funcţională* [7, p. 47]. Pe cale de consecinţă, iresponsabilitatea deputatului este una *specială,* fiindcă se raportează numai la anumite „acţiuni", precum şi *relativă,* fiindcă nu se aplică decât în anumite condiţii. Ea durează pe tot timpul mandatului pentru faptele săvârşite în timpul exercitării acestuia [51, p. 11].

La rândul său, *inviolabilitatea* se referă la interdicţia arestării, percheziţionării, reţinerii sau trimiterii în judecată, pentru fapte penale sau contravenţionale, a parlamentarului fără încuviinţarea Parlamentului. Este *o imunitate de procedură*, întrucât poate împiedica actele de procedură menţionate doar pe durata mandatului; după încetarea acestuia, el nu mai este apărat, iar pe perioada imunităţii termenul de prescripţie este suspendat. Mai mult, inviolabilitatea se referă exclusiv la răspunderea penală şi cea contravenţională, nu şi la cea civilă [7, p. 48; 8, p. 274]. Prin urmare, inviolabilitatea parlamentarului se referă numai la fapte străine de exercitarea mandatului acestuia. Are ca scop să împiedice ca un parlamentar să fie privat de posibilitatea de a-şi exercita funcţia din cauza urmăririi represive şi arbitrare, inspirate din motive politice. Inviolabilitatea nu suprimă represiunea, ci întârzie declanşarea procedurii represive şi, deci, suspendă cursul acţiunii penale sau contravenţionale [7, p. 48].

Aşadar, generalizându-se se precizează că *imunitatea* nu conferă parlamentarului privilegii absurde în raport cu cerinţele legii penale. Ea nu îl protejează la modul absolut decât în ceea ce priveşte opiniile şi voturile exprimate în virtutea mandatului ce i-a fost încredinţat în mod democratic de către alegători. Pentru infracţiunile ce nu au nici o legătură cu îndeplinirea acestui mandat, parlamentarul răspunde juridic ca oricare alt cetăţean, singurele înlesniri ce i se recunosc fiind de ordin procedural [51, p. 111]. În concluzie, se subliniază necesitatea *imunităţii parlamentare* ca o garanţie valoroasă a mandatului parlamentar în lumea contemporană. Important este ca aceasta să nu fie absolutizată, deoarece astfel îi va fi distorsionată menirea – parlamentarul devenind o persoană intangibilă, ceea ce contravine esenţei statului de drept.

Ultima secțiune a capitolului, reprezentând o consecutivitate logică a subiectului din secțiunea precedentă, este consacrat problemei inviolabilității deputaților în contextul răspunderii lor penale (*secțiunea 5.3*.). Întru motivarea studiului se menționează că în perioada contemporană, una dintre cele mai stringente provocări la adresa statului de drept, a democraţiei şi a drepturilor omului constă în echilibrul fragil dintre *imunitatea parlamentară* (ca mijloc de protecţie a mandatului de deputat [27, p. 293]) şi atragerea la răspundere efectivă a parlamentarilor pentru fărădelegile comise. În concret, de cele mai multe ori, ultima este completamente exclusă aflându-se sub paravanul protector al *imunităţii parlamentare*. Cauzele pot fi mai multe, însă pentru a schimba accentele este necesară reglementarea coerentă şi suficientă a însăşi procesului de atragere la răspundere a acestor subiecţi „speciali" şi aplicarea cu bună-credinţă a legislaţiei în domeniu, cu respectarea valorilor şi principiilor statului de drept [40, p. 51]. Pornind de la aceste momente, se propune o trecere în revistă a „mecanismului de atragere la răspundere penală a deputaţilor" astfel cum este reglementat de lege (*Constituţia Republicii Moldova, Legea despre statutul deputatului în Parlament* şi *Regulamentul Parlamentului*) şi interpretat de instanţa constituţională.

În prima subsecțiune (*5.3.1. Inviolabilitatea parlamentară în plan comparat*) este invocată experiența altor state în domeniu, precizându-se că gradul de extindere al *inviolabilităţii parlamentare* variază mult de la o ţară la alta. Natura însăşi a acestui aspect al imunităţii dă naştere, pentru aplicarea ei, la o diversitate de regimuri juridice. În concret, se menționează că anumite state nu cunosc această instituţie, în timp ce în unele ţări, extinderea acesteia este foarte limitată: inviolabilitatea se aplică numai sub aspect civil, iar sub aspect penal parlamentarul nu beneficiază de nici o protecţie anume şi este tratat în mod egal cu ceilalţi cetăţeni.

Durata imunităţii parlamentare variază şi ea de la stat la stat. Anumite regimuri parlamentare

extind acest privilegiu la procedurile penale demarate pe numele deputatului, înaintea alegerii sale. În alte state, deşi autorizaţia Parlamentului nu este necesară pentru continuarea procedurilor penale deja demarate, adunarea poate, fie din oficiu, fie la cererea părţii interesate, să solicite suspendarea procedurilor penale sau ridicarea măsurilor de constrângere pe perioada mandatului parlamentar.

În fine, se precizează că deputaţii Parlamentului European beneficiază de asemenea de privilegii şi imunităţi în baza *Protocolului (nr.7) privind privilegiile şi imunităţile Uniunii Europene, anexat tratatelor UE* [50], care conferă acestora regimul juridic al imunităţii parlamentare clasice, de care beneficiază membrii forurilor legislative naţionale.

Cea de-a doua subsecțiune (*5.3.2. Inviolabilitatea parlamentară în Republica Moldova*) este consacrată analizei imunității parlamentare reglementată de legislația Republicii Moldova și interpretată de instanța constituțională.

Pentru început se reiterează că imunitatea deputatului împotriva răspunderii penale nu trebuie considerată a fi o posibilitate de evitare a răspunderii pentru infracţiunile săvârşite. Imunitatea este stabilită în scopul stopării urmăririi represive sau abuzive din motive politice, pentru a determina un anumit comportament al deputatului sau a-l face docil faţă de unele forţe. În cazul săvârşirii cu adevărat a unor infracţiuni, imunitatea deputatului se *suspendă* (noţiune sinonimă în cazul dat celei de *ridicare* – e.n.) de către Parlament. Totuși, dacă deputatul a săvârșit infracţiunea, iar Parlamentul nu suspendă imunitatea, apare întrebarea dacă poate aceasta servi drept motiv pentru eliberarea de răspundere? Cercetătorii neagă acest lucru, susţinând că după expirarea mandatului, fostului deputat i se va aplica răspunderea penală, deoarece inviolabilitatea acestuia acţionează numai pe perioada mandatului. Deci, inviolabilitatea nu suprimă represiunea, ci o amână pentru o perioadă de timp [8, pp. 274-275].

În acelaşi timp, se precizează că *inviolabilitatea nu împiedică orice acţiune de urmărire* faţă de deputat, întrucât legislația prevede expres că „fără încuviinţarea Parlamentului, deputatul nu poate fi: reţinut, arestat, percheziţionat şi trimis în judecată, cu excepţia cazurilor de infracţiune flagrantă”. În caz de infracţiune flagrantă, deputatul poate fi reţinut la domiciliu pe o durată de 24 de ore numai cu încuviinţarea prealabilă a Procurorului General. Acesta urmează să informeze neîntârziat Președintele Parlamentului asupra reţinerii. Reţinerea, arestul sau percheziţia deputatului în alte împrejurări sau din alte motive nu se admite.

Astfel, protecţia inviolabilităţii operează doar pentru anumite măsuri procesuale restrictive, enumerate expres şi exhaustiv de Constituţie şi legislaţia în vigoare: *reţinere, arest, percheziţie.* Doar cu aceste rezerve, în privinţa deputatului poate fi pornită şi exercitată urmărirea penală *fără necesitatea ridicării imunităţii*. Totodată, la finalizarea urmăririi penale trimiterea cauzei în judecată de către procurorul care a întocmit rechizitoriul poate fi efectuată doar după ridicarea imunităţii deputatului, în condiţiile stabilite de *Regulamentul Parlamentului*.

Prin urmare, se conchide că [38, p. 255; 40, p. 58]: în privinţa deputatului *poate fi pornită şi exercitată urmărirea penală fără necesitatea ridicării imunităţii;* ridicarea imunităţii *este obligatorie* pentru aplicarea reţinerii, arestului şi percheziţiei; aplicarea unor asemenea măsuri de constrângere *fără ridicarea imunităţii parlamentare* se admite doar în caz de infracţiune flagrantă; *trimiterea cauzei în judecată* poate fi efectuată *doar după ridicarea imunităţii* deputatului.

Referitor la *procedura ridicării imunităţii parlamentare* (reglementată în art. 94-98 din *Regulamentul Parlamentului*), sunt accentuate următoarele momente relevante: în primul rând, este important ca Parlamentul, ca autoritate ce decide asupra ridicării imunității, să se limiteze doar la evaluarea faptului dacă solicitarea în cauză este făcută cu bună-credinţă, în spiritul loialităţii instituţionale, şi dacă aceasta vizează fapte de natură să justifice atingerea adusă – prin măsurile menţionate – statutului de parlamentar; în al doilea rând, încuviinţând

sau respingând cererea, Parlamentul nu trebuie să se transforme într-un organ de jurisdicţie. Ridicarea imunităţii nu are nici o semnificaţie în ceea ce priveşte calificarea juridică a faptei, care este un atribut exclusiv al instanţei de judecată [7, pp. 48-49]. Altfel spus, examinând cererea de ridicare a *imunităţii parlamentare*, Parlamentul trebuie să evalueze doar dacă inviolabilitatea, în calitatea sa de întrerupere temporară a procedurii din justiţie, trebuie ridicată pe loc sau dacă nu este cumva preferabil să se aştepte până la expirarea mandatului de parlamentar. În al treilea rând, este important ca Parlamentul să hotărască asupra cererii de ridicare a imunităţii prin votul *deschis* al majorității deputaţilor *prezenți*, în ședință publică.

O atenție distinctă în context, este acordată posibilității oferite de lege Parlamentului (în special, art. 11 alin. (2) din *Legea despre statutul deputatului în Parlament*), „de a dispune revocarea imediată a reţinerii deputatului la domiciliu (pentru 24 ore), dacă consideră că nu există temei pentru reţinere". În rezultatul unei analize detaliate a acestei posibilități se conchide că în esență aceasta implică o ingerinţă neîntemeiată şi ilegală a legislativului în cursul justiţiei [38, p. 261], o astfel de substituire în atribuţiile justiţiei fiind inadmisibilă.

În concluzie, recunoscându-se că subiectul abordat nu este nici pe departe unul epuizat, se precizează că mecanismul atragerii la răspundere penală a deputaților cuprinde două etape distincte, interdependente: *procedura ridicării imunităţii parlamentare* (ca formă de răspundere constituţională) şi *procedura penală propriu-zisă* (soldată eventual cu atragerea efectivă la răspundere penală a deputatului şi aplicarea pedepsei penale). Cele mai mari dificultăţi prezintă procedura ridicării *imunităţii parlamentare*, fără de care răspunderea penală a deputatului practic este imposibilă. Acest lucru implică necesitatea unei diligenţe sporite din partea legiuitorului în reglementarea tuturor aspectelor importante ale procedurii în cauză, pentru a se evita „abuzuri" ilegale şi neîntemeiate de natură să consolideze iresponsabilitatea şi intangibilitatea parlamentarilor care compromit direct principiile şi valorile statului de drept.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Finalizând studiul asupra *teoriei răspunderii parlamentare,* sunt rezumate următoarele idei generale care conturează esenţa acestei instituţii:

„Răspunderea parlamentară" reprezintă o instituţie de drept parlamentar, care cuprinde *răspunderea Parlamentului* şi *răspunderea parlamentarilor* pentru încălcarea diferitor norme de drept sau de altă natură; o instituţie similară „responsabilităţii ministeriale", care devine tot mai actuală şi necesară, în prezent, în contextul consolidării responsabilităţii şi răspunderii statului şi a autorităţilor acestuia în condiţiile edificării statului de drept [40, p. 265].

Răspunderea Parlamentului și a deputaților se bazează pe doi piloni importanți: *teoria răspunderii puterii publice* ca fundament și temei esențial ce justifică necesitatea și indispensabilitatea răspunderii parlamentare în statul de drept contemporan și *teoria reprezentării* în calitatea sa de determinantă a esenței instituției parlamentare și a măsurii/limitei răspunderii parlamentare.

I. Răspunderea Parlamentului:

Răspunderea Parlamentului urmează a fi percepută ca o condiţie absolut necesară procesului de responsabilizare a puterii pentru modul în care îşi exercită funcţiile, fiind un indicator relevant al naturii de drept a statului.

Formele principale de răspundere a forului legislativ sunt: *răspunderea politică* (care în cea mai mare parte este una convențională) şi *răspunderea juridică* (ce se reduce la *răspunderea constituţională*).

Referitor la teoria răspunderii politico-morale a Parlamentului: doar deputații sunt pasibili de *răspundere politico-morală* (putând fi sancţionaţi cu excluderea din partid), sancțiune ce poate interveni atât pe parcursul exercitării mandatului, cât şi la finele acestuia; în

timp ce Parlamentul este pasibil doar de *răspundere politică* care, de regulă, intervine la expirarea mandatului şi implică drept sancţiune nealegerea pentru un nou mandat.

Cu toate acestea însă, din perspectiva sancţiunii politice principale aplicate (nealegerea pentru un nou mandat), *răspunderea politică* a Parlamentului, dar şi a parlamentarilor, este *iluzorie*, întrucât Parlamentul nu se realege în aceeași componență și nici parlamentarii nu sunt aleşi individual, ci pe listele propuse de partidele politice. Respectiv, şi efectul sancţiunii politice date se răsfrânge direct asupra partidelor care participă la alegeri şi nu asupra parlamentarilor nemijlocit care, cât nu ar fi de paradoxal, ar putea să obţină şi mai multe mandate consecutiv în pofida blamului expus de popor la alegeri faţă de activitatea/conduita întregului Parlament în timpul exercitării mandatului său.

În sensul său strict, de *răspundere politică* poate fi pasibil doar deputatul, sancţiunea politică fiindu-i aplicată de partidul care l-a înaintat în calitate de candidat (prin excluderea din partid) [40, p. 266].

Privind instituţia răspunderii Parlamentului din perspectiva *tipului de mandat* pe care îl exercită, sunt importante două momente:

−În condiţiile *mandatului imperativ*, răspunderea priveşte doar *parlamentarii,* care pot fi revocaţi individual atât de către electorat (prin alegeri, pentru neonorarea angajamentelor asumate), cât şi de către partidul din care fac/au făcut parte în cazul schimbării afilierii politice şi nu numai (pentru încălcarea disciplinei de partid, a principiilor şi regulilor politice etc.). În ambele cazuri răspunderea este una juridică, în condiţiile în care temeiurile, subiecţii şi procedura sunt reglementate expres de Constituţii şi legi.

−În raport cu mandatul imperativ (care determină revocarea membrilor Parlamentului), *mandatul reprezentativ* nu poate avea ca efect acest tip de revocare, întrucât, odată aleşi deputații întruniţi în adunarea parlamentară au un mandat general, colectiv, dat de întreaga naţiune şi nu doar de circumscripţia electorală în care au fost aleşi. Caracteristic acestui tip de mandat sunt asemenea măsuri de răspundere, precum: *revocarea în ansamblu a Parlamentului* (care presupune dreptul de revocare colectivă a corpului legislativ – ca excepţie) şi *dizolvarea Parlamentului* (în condițiile prevăzute de Constituție).

Dincolo de diferenţele ce există între sistemele de drept ale diferitor state, *răspunderea juridică a Parlamentului* în ansamblul său este posibilă doar în condiţiile mandatului reprezentativ, prin intermediul instituţiei *dizolvării* (ca sancţiune constituţională), moment caracteristic şi Republicii Moldova [40, p. 267].

În acelaşi context, principalele măsuri de sancţionare juridico-constituţională a Parlamentului Republicii Moldova sunt: *dizolvarea* (dată în competenţa comună a Şefului de stat şi a Curţii Constituţionale) şi *declararea neconstituţionalităţii legilor* (competenţa exclusivă revenindu-i Curţii Constituţionale), care este văzută ca o răspundere pentru activitatea legislativă.

Răspunderea Parlamentului pentru activitatea legislativă ţine de esenţa sa, întrucât acesta este calificat *expresis verbis* la nivel constituţional, ca fiind unica autoritate legislativă în stat. Deci, chiar dacă Parlamentul ocupă o poziţie privilegiată în rândul organelor statului, datorită modalităţii de desemnare şi a competenţelor stabilite prin Constituţie, principiul statului de drept impune ca însăşi puterea legiuitoare să fie supusă controlului, urmând ca în emiterea actelor sale să se conformeze dispoziţiilor constituţionale. Pornind de la faptul că Parlamentul este obligat în activitatea sa (în special, legislativă) să se supună doar legii şi Constituţiei, orice abatere de la normele acestora în materie de legiferare (şi nu numai) ar implica pe cale de consecinţă răspunderea sa (anticipată de verificarea constituţionalităţii legii).

Aşadar, responsabilizarea Parlamentului pentru activitatea sa legislativă se realizează prin intermediului *controlului de constituţionalitate*, care în esenţă, are o contribuţie decisivă

la realizarea echilibrului instituţional în cadrul statului, garantând conformitatea activităţilor fundamentale ale acestuia cu prevederile Constituţiei [40, p. 268].

Răspunderea Parlamentului pentru activitatea legislativă (sub aspectul expus) reprezintă o formă distinctă de răspundere juridică – *răspunderea constituţională*.

Pornind de la legislaţia în vigoare şi de la principalele idei ale teoriei răspunderii constituţionale, trebuie precizat că pentru încălcarea normelor constituţionale intervine răspunderea constituţională, iar Parlamentul este un veritabil subiect al acestei răspunderi (putând fi sancţionat în acest sens indiferent de existenţa sau forma vinovăţiei) în cazul în care adoptă legi, declarate ulterior neconstituţionale, se află în imposibilitatea de a forma Guvernul sau blochează procedura de adoptare a legilor. Nu este exclus faptul că la o analiză atentă şi profundă a textului constituţional să poată fi identificate şi alte temeiuri în baza cărora să intervină răspunderea constituţională a Parlamentului, însă pentru aceasta este nevoie de o teorie a răspunderii constituţionale bine fundamentată şi dezvoltată suficient [40, p. 269].

Un ultim aspect al răspunderii Parlamentului, ce merită o atenție distinctă, este legat de eventualele prejudicii cauzate prin legi declarate neconstituționale. Chiar dacă legislația în vigoare nu prevede survenirea răspunderii Parlamentului în asemenea cazuri, este clar că vătămarea patrimonială a drepturilor persoanei nu poate rămâne în afara răspunderii, indiferent cine s-ar face vinovat de aceasta. Subiectul responsabil de garantarea drepturilor persoanei în acest caz evident este *statul*.

În acord cu această idee, la nivel de lege este stabilit că „daunele pricinuite persoanelor fizice şi juridice prin aplicarea unui act normativ recunoscut ca fiind neconstituţional se repară în condiţiile legii". Prin urmare, în asemenea situații statul trebuie să desbăgubească persoanele care au fost prejudiciate prin acte normative neconstituționale (inclusiv, legi). Paradoxal este însă, că la nivel constituțional (art. 53) este stabilită obligația statului de a răspunde patrimonial doar în cazul în care persoanele au fost prejudiciate prin acte administrative ilegale și erori judiciare. În acest sens, este absolut necesară consacrarea obligației statului de a despăgubi și prejudiciile cauzate prin acte normative neconstituționale, caz în care vom vorbi despre o răspundere indirectă a Parlamentului pentru activitatea sa legislativă, o răspundere patrimonială intermediată de stat.

Recomandări:

1. Pornind de la faptul că Constituția Republicii Moldova prevede măsuri de sancționare constituțională a Parlamentului (cum ar fi dizolvarea, declararea neconstituționalității actelor acestuia), cazuri și temeiuri concrete în care pot interveni acestea, instanțe competente să le aplice, considerăm a fi necesară consolidarea în textul Legii Fundamentale a *răspunderii constituționale* a Parlamentului Republicii Moldova, cu precizarea expresă a formei date de răspundere juridică.

2. În condițiile în care în ultima perioadă, Curtea Constituțională a Republicii Moldova este tot mai mult sesizată cu cazuri de abatere/încălcare a normelor din Regulamentul Parlamentului, se impune a fi necesară elaborarea și implementarea unui mecanism de atragere la răspundere a Parlamentului – prin anularea actelor acestuia pentru încălcarea normelor legale, inclusiv de tehnică legislativă, care reglementează procesul legislativ. În lipsa unui astfel de mecanism, sancționarea abaterilor admise de Parlament rămâne în afara ariei de competență a Curții Constituționale, ceea ce echivalează cu lipsa unei responsabilizări și disciplinări a Parlamentului în cadrul procesului legislativ.

3. În vederea consolidării principiului constituțional al răspunderii reciproce a statului și cetățeanului, considerăm necesar a contura clar și consolida, inclusiv la nivel constituțional, răspunderea statului pentru „daunele pricinuite persoanelor fizice şi juridice prin aplicarea unui act normativ recunoscut ca fiind neconstituţional", care presupune în esență o răspundere indirectă a Parlamentului ca for legislativ suprem în stat.

II.Răspunderea parlamentarilor:

În general, răspunderea parlamentarilor trebuie să se bazeze *responsabilitatea* acestora, care la moment nu este clar conturată şi nici corespunzător asumată (ţinând cont de faptul că ei nu sunt obligaţi să depună jurământul de credinţă). Un asemenea moment este unul esenţial în activitatea unor asemenea funcţionari publici (cum sunt demnitarii parlamentari), mai ales că anume ei sunt cei care decid în mare parte soarta ţării, a societăţii şi a fiecăruia dintre noi.

Mai mult, ţinând cont de faptul că deputații își obţin mandatul direct de la popor, prin intermediul alegerilor, este absolut necesară depunerea unui jurământ în faţa poporului, prin care să-şi asume responsabilitatea pentru misiunea importantă asumată – reprezentarea şi realizarea intereselor generale ale societăţii (mai ales că mandatul parlamentar este unul reprezentativ, deputaţii nefiind obligaţi „să dea seama" în faţa electoratului pentru activitatea desfăşurată).

Dată fiind obligativitatea jurământului de credinţă pentru funcţionarul public, responsabilitatea constituie un principiu, o obligaţie şi o condiţie indispensabilă funcţionării administraţiei publice, a autorităţilor statului, deci şi a statului în ansamblu. În acest context, demnitarii parlamentari nu trebuie să constituie o excepţie, dar la fel ca şi toţi funcţionarii publici şi celilalţi demnitari să-şi asume responsabilitatea în calitatea sa de principiu, obligaţie şi condiţie indispensabilă funcţionării legislativului în condiţiile unui stat de drept.

Recomandare: În vederea responsabilizării deputaților, propunem completarea textului constituțional și a Regulamentului Parlamentului cu o obligație distinctă a acestora – de a depune jurământul la investirea în funcție (cu reglementarea concretă a conținutului jurământului).

Referitor la *răspunderea juridică a deputaților,* este de precizat că aceştia în exerciţiul mandatului sunt pasibili de următoarele forme de răspundere: *disciplinară, contravenţională, constituţională* şi *penală*.

a) Răspunderea disciplinară, chiar dacă nu este expres consacrată ca atare (legiuitorul neoperând cu asemenea sintagme ca „răspundere disciplinară", „abatere disciplinară", „sancțiune disciplinară"), este aplicabilă deputaților, întrucât disciplina este indispensabilă oricărei activități umane, inclusiv a demnitarilor publici. Interdicțiile impuse deputaților de *Regulamentul Parlamentului*, precum și sancțiunile prevăzute în cuprinsul acestuia (pentru încălcarea prevederilor sale), conturează indubitabil instituția *răspunderii disciplinare a deputaților*. Așadar, deputații sunt pasibili de *răspundere disciplinară,* putând fi sancționați disciplinar de președintele ședinței, președinții comisiilor parlamentare și de Parlament cu votul majorității deputaților prezenți, în funcție de abaterile comise [36, p. 56].

Referitor la problema atestată în jurispudența constituțională, legată de propunerea de a sancționa absențele nemotivate ale deputaților cu pierderea mandatului, considerăm că pentru absențe nemotivate deputații nu ar trebui să fie sancționați cu pierderea mandatului, întrucât aceasta reprezintă în esență o abatere disciplinară pentru comiterea căreia *Regulamentul Parlamentului* prevede măsuri de sancționare disciplinară, inclusiv cu caracter pecuniar. Mai mult, pierderea mandatului ca măsură de sancționare (fiind de natură constituțională) în esența sa nu implică o disciplinare a deputatului, fiind astfel net distinctă de specificul sancțiunilor disciplinare (avertisment, mustrare etc.), care urmăresc acest scop [36, p. 56].

În rezultatul analizei efectuate, constatăm că dincolo de abateri, sancțiuni și procedura aplicării, cadrul nostru normativ nu oferă deputaților atrași la răspundere disciplinară posibilitatea de a contesta (nici în ordine internă, nici externă) măsurile și sancțiunile ce le sunt aplicate în vederea apărării drepturilor lor, fapt ce ne duce la ideea că pe acest segment deputații sunt privați de accesul liber la justiție (în sens larg).

Pe cale de consecință, în condițiile în care, realitatea din ultimele decenii a demonstrat cât de acerbă poate fi „confruntarea" dintre majoritatea parlamentară și opoziție, suntem de

părerea că garantarea independenței deputatului necesită a fi consolidată și prin recunoașterea dreptului de acces liber la justiție în procesul disciplinar, altfel spus, a posibilității deputatului de a contesta în ordine internă și externă a actelor procedurale de atragere la răspundere disciplinară. O astfel de posibilitate ar consolida nu doar independența deputatului, poziția *per ansamblu* a opoziției, dar și ordinea și legalitatea în cadrul forului legislativ.

b) Răspunderea contravențională a deputaților nu este reglementată expres în legea-cadru, fiind admisă doar posibilitatea aplicării măsurilor de constrângere contravenţională față de acești subiecți în condiții procedurale specifice. În baza *Codului contravențional,* se poate constata că deputatul poate fi atras la răspundere contravențională atât în calitatea sa de persoană fizică, cât și în calitatea sa de demnitar public. În acest din urmă caz, sancțiunea contravențională poate fi aplicată de către *instanța de judecată, Centrul Național Anticorupție, Consiliul Național de Integritate* și *poliție* (și *subiecții care întreplinesc atribuțiile acesteia*). Pentru comiterea unor contravenții, deputatul poate fi atras cumulativ atât la răspunderea contravențională, cât și la cea constituțională. Este vorba despre contravențiile prin care se încalcă regimul de declarare a averii și a intereselor personale, a regimului conflictelor de interese și a incompatibilităților, pentru care poate interveni sancțiunea constituțională – *ridicarea mandatului* (și respectiv, *încetarea de drept a mandatului* – în cazul nerespectării regimului incompatibilităților). În opinia noastră, natura acestor două forme de răspundere juridică permite aplicarea lor cumulată în baza aceluiași temei juridic [34, p. 38; 40, p. 226].

Dat fiind faptul că examinarea unora dintre aceste contravenții este dată de lege în competența instanței de judecată (ceea ce inevitabil implică necesitatea ridicării imunității parlamentare), considerăm că procedura atragerii la răspundere contravențională a deputaților în asemenea cazuri devine extrem de complicată și greoaie. În opinia noastră, tot ce ține de constatarea și examinarea încălcărilo**r** regimului de declarare a averii și a intereselor personale, a regimului conflictelor de interese și a incompatibilităților trebuie să țină de competența Autorității Naționale de Integritate, deputatului revenindu-i dreptul de a contesta în instanța de judecată actele acesteia.

În fine, suntem de părerea că instituția *răspunderii contravenționale a deputaților* necesită o atenție distinctă din partea legiuitorului, întrucât și această categorie de subiecți de drept, în baza principiului egalității, trebuie să răspundă pentru orice încălcare a legii și, în același timp, să fie în aceeași măsură protejați de lege, prin consacrarea unor proceduri clare și simple de atragere la răspundere, precum și a posibilității de a contesta legalitatea desfășurării acestora, în virtutea accesului liber la justiție, recunoscut tuturor la nivel constituțional.

c) În pofida faptului că legiuitorul autohton evită a reglementa *răspunderea constituţională* a deputaţilor, aceşti subiecţi sunt pasibili de o asemenea formă de răspundere, deoarece sunt subiecţi individuali (cu statut constituțional) care în activitatea lor pot să admită derogări de la normele constituţionale şi chiar abuzuri de drepturile constituţionale. Altfel spus, chiar dacă răspunderea constituţională a deputaților nu este consacrată expres, totuși aceasta poate fi atestată şi dedusă din normele juridice în materie, fiind categoric distinctă față de alte forme de răspundere juridică a acestora.

Pornind de la nivelul actual de dezvoltare a teoriei răspunderii constituţionale, *răspunderea constituţională a deputaților* poate fi identificată în principal în baza sancţiunilor aplicate, care pot consta în *încetarea de drept a mandatului* (în caz de incompatibilitate, dar și de condamnare definitivă de către instanța de judecată), *ridicarea mandatului* (ca încetare forțată a mandatului) și *ridicarea imunității parlamentare*. În acest sens, temeiurile pot fi diferite, însă obligatoriu reglementate în Legea Fundamentală sau în Legea-cadru în domeniu [34, p. 38; 40, p. 228].

Recomandări:

1. În contextul analizei acestor sancțiuni constituționale și a temeiurilor în baza cărora sunt aplicate deputaților, au fost constatate unele neajunsuri mai ales în ceea ce privește mecanismul de realizare a acestora. În special, este vorba despre lipsa reglementării legale a mecanismului de *ridicare a mandatului de deputat* și lipsa reglementării finalității procedurii de *ridicare a imunității parlamentare* în cazul în care deputatul este găsit vinovat de comiterea infracțiunii. Respectiv, în primul caz propunem elaborarea și adoptarea unei legi în domeniu (sau completarea cadrului normativ existent cu norme corespunzătoare), ca măsură absolut necesară pentru anularea caracterului declarativ al instituției *ridicării mandatului de deputat* și asigurarea realizării efective a acesteia. În cel de al doilea caz, considerăm necesară reglementarea expresă a *încetării de drept a mandatului de deputat* ca consecință a condamnării definitive a acestuia.

2. Pornind de la semnificația deosebită a *răspunderii constituționale a deputaților*, considerăm că aceasta urmează a fi consolidată substanțial la nivel constituțional și legislativ. Modificări și completări importante în acest sens se impun în Constituție și în însăşi legea ce reglementează statutul deputaţilor (implicit şi în *Regulamentul Parlamentului*), cu precizarea concretă a răspunderii constituţionale ce poate surveni în cazurile de încălcare a Constituţiei şi a legislaţiei constituţionale, cu concretizarea conţinutului acestor delicte şi, în acelaşi timp, elaborarea unui mecanism eficient de aplicare a acesteia [41, p. 306].

d) Referitor la *răspunderea penală a deputaților,* precizăm că mecanismul aplicării acesteia implică particularităţi distincte, cuprinzând două etape distincte, interdependente [40, p. 272]:

- *procedura ridicării imunităţii parlamentare* (ca formă de răspundere constituţională); şi
- *procedura penală propriu-zisă* (soldată eventual cu atragerea efectivă la răspundere penală a deputatului şi aplicarea pedepsei penale).

Cele mai mari dificultăţi prezintă procedura ridicării *imunităţii parlamentare*, fără de care răspunderea penală a deputatului practic este imposibilă. Aceasta implică necesitatea unei diligenţe sporite din partea legiuitorului în reglementarea tuturor aspectelor importante ale procedurii în cauză, pentru a se evita „abuzuri" ilegale şi neîntemeiate de natură să consolideze iresponsabilitatea şi intangibilitatea parlamentarilor care compromit direct principiile şi valorile statului de drept

Cea mai periculoasă în acest sens este posibilitatea oferită de lege Parlamentului „de a dispune revocarea imediată a reţinerii deputatului la domiciliu (pentru 24 ore), dacă consideră că nu există temei pentru reţinere" (moment ce contravine evident competenţei acestuia de a suspenda doar cursul justiţiei, fără a interveni sau a participa la acesta), întrucât presupune o ingerinţă neîntemeiată şi ilegală a legislativului în sfera de activitate a puterii judecătoreşti.

Recomandare: Din considerentele expuse (anterior, în lucrare), intervenţia Parlamentului în cursul urmăririi penale a deputatului, permisă de lege, pare a fi mai mult o pârghie de protecţie a acestuia şi eludare a răspunderii pentru fapta comisă. În vederea anulării acestui „rol" al Parlamentului, propunem excluderea unei astfel de atribuții din competența acestuia.

La capitolul *imunității* și *inviolabilității parlamentare* subliniem că *imunitatea* (în sensul său de *iresponsabilitate, lipsă de răspundere* pentru voturile şi opiniile exprimate în exerciţiul mandatului) este absolut necesară pentru garantarea independenței și libertății de exprimare a deputatului în exercitarea mandatului său reprezentativ (aceasta fiind o imunitate *absolută, perpetuă*, de *fond* și exclusiv *funcțională*). La rândul său, *inviolabilitatea* (ca imunitate de procedură ce se referă la fapte străine de exercitarea mandatului) este la fel de necesară mai ales pentru că are ca scop să împiedice ca un parlamentar să fie privat de posibilitatea de a-şi exercita funcţia din cauza urmăririi represive şi arbitrare, inspirate din motive politice.

Din această perspectivă, este evident că excluderea (anularea) imunității parlamentare ar

reprezenta nu doar o suprimare a unor garanții oferite de Constituție deputatului pentru exercitarea liberă și independentă a unei părți a suveranității naționale, dar și o amenințare directă, mai ales la adresa opoziției parlamentare și a pluralismului politic în general. Important este în context ca *imunitatea parlamentară* (în calitatea sa de garanţie valoroasă a mandatului parlamentar în lumea contemporană) să nu fie absolutizată, deoarece astfel îi va fi distorsionată menirea – parlamentarul devenind o persoană intangibilă, ceea ce contravine esenţei unui stat de drept.

În concluzie, dat fiind faptul că răspunderea Parlamentului este un subiect atât nou în peisajul democraţiei Republicii Moldova, cât şi în arealul ştiinţific, considerăm că sunt necesare ample cercetări ştiinţifice (prezenta fiind în acest sens doar una de debut) de natură să contribuie la dezvoltarea unei teorii fundamentale a răspunderii organului legislativ suprem şi a membrilor acestuia (identificată ca *teoria răspunderii parlamentare*), care să stea la baza responsabilizării puterii publice în Republica Moldova ca stat de drept şi democratic[40, p. 272].

Propuneri pentru cercetări viitoare. Pornind de la faptul că cercetarea de doctorat realizată ne-a permis să identificăm o serie de aspecte ale subiectului ce nu s-au bucurat de o dezvoltare doctrinară pe măsură, dar care prezintă interes științific la moment, considerăm că pe viitor, o atenție teoretică distinctă merită asemenea momente importante precum:

- răspunderea pentru încălcarea normelor de procedură legislativă;

- răspunderea pentru prejudiciile cauzate de legile declarate neconstituționale;

- răspunderea constituțională a deputaților și delimitarea acesteia de alte forme de răspundere juridică;

- ridicarea imunității parlamentare, ridicarea mandatului de deputat și încetarea de drept a mandatului parlamentar;

- asigurarea respectării principiului răspunderii reciproce a statului și a cetățeanului etc.

BIBLIOGRAFIE

1. ARSENI, A. *Legitimitatea puterii de stat – principiu edificator al statului de drept şi democratic contemporan. Argumentare ştiinţifică şi confirmare practică*. Monografie. Chişinău: CEP USM, 2014. 420 p.
2. ARSENI, Al. *Legitimitatea puterii de stat – fenomen complex şi indispensabil societăţii umane contemporane*. Teză de doctor habilitat în drept. Chişinău, 2014. 301 p.
3. BANTUȘ, I. *Protecţia mandatului parlamentar – mecanism inerent în realizarea suveranităţii naţionale*. Chișinău: Reclama, 2002. 220 p.
4. BARAC, L. *Elemente de teoria dreptului*. Bucureşti: All Beck, 2001. 274 p.
5. CIOBANU, A.S., COMAN-KUND, F. *Drept administrativ. Sinteze teoretice şi exerciţii practice pentru activitatea de seminar*. Ed. a III-a. Bucureşti: Universul Juridic, 2008. 256 p.
6. *Codul jurisdicţiei constituţionale*, nr. 502 din 16.06.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 53-54 din 28.09.1995.
7. CONSTANTINESCU, M., AMZULESCU, M. *Drept parlamentar. Sinteză.* Bucureşti: Ed. Fundaţiei România de Mâine, 2001. 256 p.
8. *Constituţia Republicii Moldova*: *comentariu*. Chișinău: Arc, 2012. 576 p.
9. *Constituţia României: comentariu pe articole.* Coord. MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. Bucureşti: C.H. Beck, 2008. 1507 p.
10. COSTACHI, Gh. *Cetățeanul și puterea în statul de drept.* Monografie. Chișinău: S.n., 2019. 864 p.
11. COSTACHI, Gh. *Direcţii prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Monografie. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat şi Drept, 2009 (Î.S. F.E.-P „Tipografia Centrală"). 328 p.
12. COSTACHI, Gh., HLIPCĂ, P. *Organizarea şi funcţionarea puterii în statul de drept.* Monografie. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat şi Drept al AŞM, 2010 (Tipografia Universităţii „Transilvania" din Braşov). 624 p.
13. CRISTE, M. *Statutul parlamentarilor*. În: Legea şi Viaţa, 2005, nr. 4, pp. 13-18.
14. DELEANU, I. *Drept constituţional şi instituţii politice.* Tratat. Vol. I. Bucureşti: Europa Nova, 1996. 333 p.
15. DELEANU, I. *Instituţii şi proceduri constituţionale.* Bucureşti: C.H. Beck, 2006. 922 p.
16. DRĂGANU, T. *Drept constituţional şi instituţii politice.* Vol. I. Bucureşti: Lumina Lex, 1998. 416 p.

17. ESMEIN, A. *Elements de droit constitutionnel francais et compare.* Paris: Pantheon, 2001. 1295 p.
18. GICQUEL, J., GICQUEL, J.E. *Droit constitutionnel et institutions politiques.* 22e ed. Paris: Montchrestien, 2008. 798 p.
19. GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituţional.* Vol. II. Chişinău, 2004. 494 p.
20. GUCEAC, I. *Evoluția constituționalismului în Republica Moldova.* Chișinău: Academia de Poliție „Ștefan cel Mare" a MAI al RM, 200-2001. 373 p.
21. *Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr.2 din 20.01.2015 pentru interpretarea articolului 1 alin. (3) combinat cu articolele 69 şi 70 din Constituţia Republicii Moldova (imunitatea şi încetarea mandatului deputatului)* (Sesizarea nr. 6b/2014). În: Monitorul Oficial nr. 33-38 din 13.02.2015.
22. *Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 8 din 19.06.2012 privind interpretarea art. 68 alin. (1), (2) şi 69 alin. (2) din Constituţie* (Sesizarea nr. 8b/2012). În: Monitorul Oficial nr. 131-134 din 29.06.2012.
23. IACUB, I. *Recursul administrativ potrivit Codului Administrativ al Republicii Moldova. Cererea prealabilă.* În: Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova și Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare, materiale ale conferinței internaționale științifico-practice din 2-3 noiembrie 2018. Chișinău: S.n., 2018, pp. 72-81.
24. IACUB, I. *Responsabilitatea reciprocă a statului şi a persoanei ca principiu constituţional.* În: Mecanisme naţionale şi internaţionale de protecţie a drepturilor omului, Masă rotundă cu participare internaţională din 11.12.2013. Chişinău: Academia de Administrare Publică, 2014, pp. 152-158.
25. IACUB, I., CARP, S. *Eroarea ca temei al răspunderii patrimoniale a statului.* În: Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene, materiale ale conferinței științifice internaționale din 22-23 martie 2019. Chișinău: Iulian, 2019, pp. 21-27.
26. IACUB, I., CHIPER, N. *Responsabilitatea statului faţă de cetăţean şi a cetăţeanului faţă de stat: principiu constituţional indispensabil integrării Republicii Moldova în familia europeană.* În: Europa în derivă. De la unitate în diversitate, la diversitate fără unitate. Efecte juridice, sociale, politice, economice şi culturale, materialele conferinţei internaţionale desfăşurată în cadrul Universităţii Petrol-Gaze din Ploieşti, din 10 iunie 2016. Ploieşti, 2016, pp. 141-150.
27. IONESCU, C. *Contencios constitutional*. Bucureşti: Universul Juridic, 2010. 252 p.
28. **MICU, V.** *Formele de răspundere a parlamentului contemporan.* În: Tendinţe contemporane ale dezvoltării ştiinţei: viziuni ale tinerilor cercetători, materialele conferinţei ştiinţifice cu participare internaţională a doctoranzilor, din 25 mai 2016. Chişinu: S.n., 2016, pp. 191-194.
29. **MICU, V.** *Imunitatea – garanţie a mandatului parlamentar.* În: Teoria şi practica administrării publice, Materialele conferinței științifico-practice internaționale din 20 mai 2016 (Chișinău). Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2016, pp. 292-295.
30. **MICU, V.** *Mandatul parlamentar: noţiune, trăsături şi tipologie.* În: Revista ştiinţifică internaţională „*Supremaţia dreptului*", Ucraina, 2017, nr. 2, pp. 36-44.
31. **MICU, V.** *Noţiunea de răspundere parlamentară: conţinut şi accepţiuni.* În: Revista ştiinţifică internaţională „Supremaţia dreptului", 2016, nr. 1, pp. 112-116.
32. **MICU, V.** *Principiul responsabilității în dreptul public.* În: Tendinţe contemporane ale dezvoltării ştiinţei: viziuni ale tinerilor cercetători, materialele conferinţei ştiinţifice cu participare internaţională a doctoranzilor, din 15 iunie 2017. Ed. a VI-a. Vol. II. Chişinu: UAȘM, 2017, pp. 162-170.
33. **MICU, V.** *Privire generală asupra răspunderii statului contemporan.* În: Legea şi Viaţa, 2016, nr. 10, pp. 40-44.
34. **MICU, V.** *Răspunderea ca element al statutului parlamentarului.* În: Legea și Viața, 2017, nr. 5, pp. 35-39.
35. **MICU, V.** *Răspunderea constituţională a Parlamentului.* În: Revista „Supremaţia dreptului", 2016, nr. 3, pp. 85-89.
36. **MICU, V.** *Răspunderea disciplinară și contravențională a deputaților.* În: Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova și Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare, materiale ale conferinței științifice internaționale din 03.11.2018. Chișinău: Iulian, 2018, pp. 52-57.
37. **MICU, V.** *Răspunderea juridică a statului: forme şi temeiuri*. În: Защита прав человека, научно-практическая конференция, 26.10.2017. Комрат: Institutul pentru Democraţie, 2018, pp. 24-31.
38. **MICU, V.** *Răspunderea parlamentară ca formă de răspundere instituțională.* În: Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene, materiale ale conferinței științifice internaționale din 23-24 martie 2018. Chișinău: S.n., 2018, pp. 69-74.
39. **MICU, V.** *Răspunderea parlamentară: teorie și practică. Culegere de studii științifice la tema tezei de doctor în drept.* Chișinău: Print-Caro SRL, 2017. 184 p.

40. **MICU, V.** *Răspunderea parlamentară: teorie și practică.* Monografie. Chișinău: S.n., 2017. 304 p.
41. **MICU, V.** *Răspunderea Parlamentului în contextul răspunderii statului contemporan.* În: Rolul instituţiilor democratice în asigurarea protecţiei drepturilor omului, materiale ale mesei rotunde din 11 decembrie 2015. Chişinău: AAP, 2016, pp. 297-309.
42. **MICU, V.** *Răspunderea penală a parlamentarilor – garanţie a respectării principiilor statului de drept (legislaţie şi jurisprudenţă relevantă).* În: Обучение в области прав человека. Сборник статей. Chișinău: Institutul pentru Democrație, 2017, pp. 50-63.
43. **MICU, V.** *Răspunderea şi responsabilitatea ca fenomen social.* În: Legea și Viața, 2017, nr. 6, pp. 36-40.
44. **MICU, V.** *Reflecții asupra răspunderii politice a Parlamentului.* În: Jurnalul Juridic Național: teorie și practică, 2018, nr. 4, pp. 19-22.
45. MIHAI, G.C., MOTICA, R. I. *Fundamentele dreptului. Optima justiţia*. Buc.: All Beck, 1999. 191 p.
46. MURARU, I., CONSTANTINESCU, M. *Drept parlamentar românesc.* Buc.: All Beck, 2005. 448 p.
47. MURUIANU, I. *Instanţa răspunderii constituţionale: determinări conceptuale.* În: Legea şi Viaţa, 2011, nr. 8, pp. 17-20.
48. MURUIANU, I. *Răspunderea statului – condiţie indispensabilă a democratizării societăţii noastre.* În: Esenţa, caracterul şi impactul reformei (modificărilor) constituţionale: perspective şi mecanismul realizării, Materialele mesei rotunde din 30 martie 2010. Chişinău: S.n., 2010, pp. 56-65.
49. POPA, V. *Drept parlamentar*. Chişinău: ULIM, 1999. 232 p.
50. POPA, V. *Dreptul public*. Chişinău: Academia de Administrare Publică, 1998. 460 p.
51. POPESCU, R.D. *Răspunderea Parlamentului în dreptul constituţional.* Buc.: C.H. Beck, 2011. 476 p.
52. *Protocolul (nr.7) privind privilegiile şi imunităţile Uniunii Europene, anexat tratatelor U.E.* În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, din 09.05.2008. [URL]: https://www.ecb.europa.eu/ ecb/legal/pdf/ ro_protocol_7_from_c_11520080509ro 02010328.pdf.
53. TURIANU, C. *Imunitatea în dreptul roman.* În: Dreptul, 2003, nr. 2, pp. 110-113.
54. VARGA, A. *Constituţionalitatea procesului legislativ*. Bucureşti: Hamangiu, 2007. 368 p.
55. АКОПЯН, Г., АКОПЯН, Р. *Парламент как субъект конституционно-правовой ответственности.* În. Justiţia Constituţională în Republica Moldova, 2006, № 3, pp. 54-60.
56. ЗАБРОВСКАЯ, Л.В. *Конституционно-правовая ответственность в ретроспективном формате.* В: Закон и Право, 2003, №3, pp. 29-34.
57. КОЛЮШИН, Е.И. *Конституционное (государственное) право России. Курс лекций.* Москва: Издательство МГУ, 1999.
58. ЛУЧИН, В.О. *Конституция Российской Федерации. Проблемы реализации.* Москва: Издательство ЮНИТА-ДАНА, 2002. 687 p.
59. МАЛЬКО, А.В., КУШХОВА, Б.З. *Ответственность публичной власти в современной России: проблемы совершенствования.* В: Вестник СГАП, 2009, №5, pp. 8-11.
60. МИЛУШЕВА, Т.В., ФИЛАТОВА, А.В. *Концепция ответственности публичной власти в России.* В: Современное право, 2008, №11, pp. 44-48.
61. САВИН, В.Н. *Ответственность государственной власти перед обществом.* В: Государство и Право, 2000, №12, pp. 64-72.
62. ФОМИЧЕВА, О.А. *К вопросу об институте парламентской ответственности*. В: Вестник Омского университета, Серия «Право», 2014, № 4 (41), pp. 94-99.

LISTA PUBLICAȚIILOR LA TEMA TEZEI DE DOCTORAT

1. monografii:

1.1. **MICU, V.** *Răspunderea parlamentară: teorie și practică*. Monografie. Chișinău: S.n., 2017. 304 p. ISBN 978-9975-53-778-0.

2. culegeri de studii ştiinţifice

2.1. **MICU, V.** *Răspunderea parlamentară: teorie și practică*. *Culegere de studii științifice la tema tezei de doctor în drept.* Chișinău: Print-Caro SRL, 2017. 184 p. CZU: 342.53(478)

3. articole în reviste

3.1. în reviste din Registrul Naţional al revistelor de profil, cu indicarea categoriei

3.1.1. **MICU, V.** *Privire generală asupra răspunderii statului contemporan.* În: Legea şi Viaţa, 2016, nr. 10, pp. 40-44 (0,77 c.a.) Categoria C. ISSN 1810-309X

3.1.2. **MICU, V.** *Teoria reprezentării în organizarea statului contemporan.* În: Jurnalul Juridic Național: teorie și practică, 2017, nr. 2, pp. 15-18 (0,56 c.a.). Categoria C. ISSN 2345-1130

3.1.3. **MICU, V.** *Răspunderea ca element al statutului parlamentarului.* În: Legea și Viața, 2017, nr. 5, pp. 35-39 (0,66 c.a.). Categoria C. ISSN 1810-309X

3.1.4. **MICU, V.** *Răspunderea şi responsabilitatea ca fenomen social.* În: Legea și Viața, 2017, nr. 6, pp. 36-40 (0,80 c.a.). Categoria C. ISSN 1810-309X

3.1.5. **MICU, V.** *Reflecţii asupra răspunderii politice a Parlamentului.* În: Jurnalul Juridic Național: teorie și practică, 2018, nr. 4, pp. 19-22 (0,5 c.a.). Categoria C. ISSN 2345-1130

3.1.6. **MICU, V.,** COSTACHI, Gh. *Imunitatea penală a statului şi a autorităţilor acestuia***.** În: Legea și Viața, 2019, nr. 2, pp. 4-8 (0,5 c.a.). Categoria C. ISSN 1810-309X

3.1.7. **MICU, V.,** COSTACHI, Gh. *Răsunderea disciplinară a parlamentarilor.* În: Jurnalul Juridic Național: teorie și practică, 2020, nr.1, p. 22-30 (0,94 c.a.). *Categoria C.* ISSN 1810-309X

3.2. în reviste internaționale

3.2.1. **MICU, V.** *Noţiunea de răspundere parlamentară: conţinut şi accepţiuni.* În: Revista ştiinţifică internaţională „Supremaţia dreptului", Ucraina, 2016, Tom I, pp. 112-116 (0,62 c.a.). ISSN 2345-1971

3.2.2. **MICU, V.** *Răspunderea constituţională a Parlamentului.* În: Revista ştiinţifică internaţională „Supremaţia dreptului", Ucraina, 2016, nr. III, pp. 85-89 (0,52 c.a.). ISSN 2345-1971

3.2.3. **MICU, V.** *Mandatul parlamentar: noţiune, trăsături şi tipologie.* În: Revista ştiinţifică internaţională „*Supremaţia dreptului*", Ucraina, 2017, nr. 2, pp. 36-44 (0,9 c.a.) ISSN 2345-1971

3.2.4. **MICU, V.** *Consideraţii generale asupra inviolabilităţii parlamentare.* În: Revista ştiinţifică internaţională „Supremaţia dreptului", Ucraina, 2018, nr. 4, pp. 5-9 (0,5 c.a.) ISSN 2345-1971

4. articole în culegeri ştiinţifice

4.1. culegeri de studii științifice

4.1.1. **MICU, V.** *Răspunderea penală a parlamentarilor – garanţie a respectării principiilor statului de drept (legislaţie şi jurisprudenţă relevantă)*. În: Обучение в области прав человека. Сборник статей. Chișinău, 2017, pp. 50-63 (0,89 c.a.) ISBN 978-9976-4474-9-2

4.2. culegeri de materiale ale conferinţelor internaţionale

4.2.1. **MICU, V.** *Imunitatea – garanţie a mandatului parlamentar*. În: Teoria şi practica administrării publice, Materialele conferinței științifico-practice internaționale din 20 mai 2016. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2016, pp. 292-295 (0,48 c.a.) ISBN 978-9975-3019-6-1.

4.2.2. **MICU, V.** *Răspunderea penală a persoanelor juridice de drept public.* În: Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova şi Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare, Materialele Conferinței internaționale științifico-practice din 4–5 noiembrie 2016. Chișinău: Iulian, 2016 (Tipogr. «Cetatea de Sus»), pp. 204-210 (0,52 c.a.) ISBN 978-9975-3078-1-9

4.2.3. **MICU, V.** *Reflecţii asupra Parlamentului ca autoritate reprezentativă şi unica autoritate legislativă în stat.* În: Știința juridică în condițiile de integrare europeană a Ucrainei și Moldovei: repere moderne de dezvoltare juridică**,** Materialele conferinței internaționale științifico-practică din 24–25 martie 2017. Chișinău: S.n, 2017, pp. 65-72 (0,68 c.a.) ISBN 978-9975-3078-3-3

4.2.4. **MICU, V.** *Răspunderea parlamentară ca formă de răspundere instituțională.* În: Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene, materiale ale conferinței științifice internaționale din 23-24 martie 2018. Chișinău: S.n., 2018, pp. 69-74 (0,48 c.a.) ISBN 978-9975-3078-3-3

4.2.5. **MICU, V.** *Mandatul parlamentar ca funcție publică*. În: Teoria și practica administrării publice, materiale ale conferinței științifice internaționale, din 17 mai 2018. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2018, pp. 314-317 (0,37 c.a.) ISBN 978-9975-71-978-0

4.2.6. **MICU, V.** *Răspunderea disciplinară și contravențională a deputaților.* În: Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova și Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare, materiale ale conferinței științifice internaționale din 2-3 noiembrie 2018. Chișinău: Iulian (Tipogr. «Cetatea de Sus»), 2018, pp. 52-57 (0,4 c.a.) ISBN 978-9975-3222-0-1

4.3. culegeri de materiale ale conferinţelor naționale

4.3.1. **MICU, V.** *Răspunderea parlamentului în contextul răspunderii statului contemporan*. În: Rolul instituţiilor democratice în protecţia drepturilor omului, Materialele mesei rotunde cu participare

internaţională din 11 decembrie 2015. Chişinău: Academia de Administrare Publică, 2016, pp. 297-309 (0,73 c.a.) ISBN 978-9975-115-99-5

4.3.2. **MICU, V.** *Formele de răspundere a parlamentului contemporan.* În: Tendinţe contemporane ale dezvoltării ştiinţei: viziuni ale tinerilor cercetători, materialele conferinţei ştiinţifice cu participare internaţională a doctoranzilor, din 25 mai 2016. Chişinu: S.n., 2016, pp. 191-194 (0,27 c.a.) ISBN 978-9975-933-84-1

4.3.3. **MICU, V.** *Responsabilitatea puterii publice – garanție a respectării drepturilor omului.* În: Interferenţa dreptului intern şi internaţional în realizarea protecţiei drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului, Materialele mesei rotunde cu participare internaţională din 08.122016. Chişinău: Academia de Administrare Publică, 2017, pp. 72-78 (0,49 c.a.) ISBN 978-9975-66-565-0

4.3.4. **MICU, V.** *Principiul responsabilității în dreptul public.* În: Tendinţe contemporane ale dezvoltării ştiinţei: viziuni ale tinerilor cercetători, materialele conferinţei ştiinţifice cu participare internaţională a doctoranzilor, din 15 iunie 2017. Ed. a VI-a. Vol. II. Chişinău: UAŞM, 2017, pp. 162-170 (0,60 c.a.) ISBN 978-9975-108-15-7

4.3.5. **MICU, V.** *Răspunderea juridică a statului: forme și temeiuri*. În: Защита прав человека, научно-практическая конференция, 26 октября 2017 (г. Комрат). Комрат: Institutul pentru Democraţie, 2018, pp. 24-31 (0,6 c.a.). ISBN 978-9975-3000-2-5

ADNOTARE

Micu Victor. *Răspunderea parlamentară în condițiile statului de drept contemporan*. Teză de doctor în drept; specialitatea 552.01 – Drept constituţional. Chişinău, 2021

Structura tezei: introducere, cinci capitole, concluzii generale şi recomandări, bibliografie din 344 de titluri, 175 de pagini text ştiinţific. Rezultatele ştiinţifice sunt publicate în 25 lucrări ştiinţifice.

Cuvinte-cheie: parlament, deputat, reprezentare, mandat, mandat reprezentativ, mandat imperativ, răspunderea puterii publice, răspunderea statului, răspunderea politică, răspunderea juridică, răspunderea constituțională, răspunderea parlamentară, dizolvare, ridicarea mandatului, încetarea mandatului, răspunderea penală a deputatului, imunitate parlamentară, inviolabilitate parlamentară.

Domeniul de studiu: drept constituţional, drept parlamentar.

Scopul lucrării rezidă în studierea formelor de răspundere a Parlamentului și a deputaților în vederea fundamentării teoriei răspunderii parlamentare, ținând cont de teoria răspunderii puterii publice și a teoriei reprezentării, precum și elucidarea problemelor teoretico-normative în domeniu și argumentarea de soluții corespunzătoare pentru optimizarea cadrului juridico-constituțional aferent.

Obiectivele cercetării: evaluarea și aprecierea gradului de cercetare teoretică a problemei răspunderii parlamentare în contextul răspunderii puterii publice și trasarea principalelor direcții de cercetare a acesteia; analiza teoriei răspunderii puterii publice în vederea elucidării formelor de răspundere de care sunt pasibili statul și autoritățile acestuia; analiza teoriei reprezentării în vederea conturării statutului constituțional al Parlamentului și esenței reprezentative a mandatului parlamentar, teorie ce reprezintă o determinantă a esenței instituției parlamentare și a măsurii/limitei răspunderii parlamentare; identificarea și analiza formelor de răspundere de care este pasibil Parlamentul în ansamblul său, ca subiect colectiv de drept; identificarea și analiza formelor de răspundere de care sunt pasibili deputații, inclusiv prin prisma imunității și inviolabilității parlamentare.

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică a lucrării constă în faptul că se propune o viziune distinctă asupra conceptului/concepției de *răspundere parlamentară* (abordată în doctrină în diferite accepțiuni), precum și asupra formelor de răspundere de care este pasibil Parlamentul și membrii săi. În mod special, se argumentează necesitatea recunoașterii răspunderii parlamentare ca instituție ramurală distinctă asemănătoare responsabilității ministeriale.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei ştiinţifice importante rezidă în fundamentarea teoriei răspunderii parlamentare, fapt ce a permis clarificarea formelor de răspundere a Parlamentului și a deputaților, moment indispensabil creării bazei teoretice necesare pentru optimizarea legislației din domeniu și a mecanismului de aplicare a acesteia.

Semnificaţia teoretică. Rezultatele investigaţiei realizate sunt benefice dezvoltării continue a teoriei dreptului constituțional și dreptului parlamentar în materie de responsabilizare a autorității legislative supreme a statului. Teza reprezintă o sursă monografică pentru cercetătorii din domeniile dreptului public, preocupaţi de problema răspunderii statului și a autorităților acestuia, mai ales a formelor concrete de răspundere juridică a Parlamentului și a deputaților.

Valoarea aplicativă a lucrării. Rezultatele obţinute pot servi drept repere orientative în cercetarea ulterioară a problemei abordate, precum şi în procesul didactic ca suport teoretic în cadrul cursurilor de specialitate.

Implementarea rezultatelor ştiinţifice. Rezultatele obţinute pot fi utilizate la revizuirea legisalaţiei în domeniu, inclusiv la nivel constituţional, precum și la optimizarea mecanismului de atragere la răspundere a forului legislativ suprem și a membrilor acestuia.

ANNOTATION

Micu Victor. *Parliamentary responsibility under the conditions of the contemporary rule of law*. PhD thesis in law; Specialty 552.01 – Constitutional Law. Chisinau, 2021

Structure of the thesis: introduction, five chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 344 titles, 175 pages of scientific text. The scientific results are published in 25 scientific papers.

Keywords: parliament, deputy, representation, mandate, representative mandate, imperative mandate, the responsibility of the public power, the liability of the state, political responsibility, legal liability, constitutional liability, parliamentary responsibility, dissolution, lifting the mandate, termination of the mandate, the criminal liability of the deputy, parliamentary immunity, parliamentary inviolability.

Field of study: constitutional law, parliamentary law.

The purpose of the paper is to study the forms of liability of the Parliament and the deputy in order to substantiate the theory of parliamentary responsibility, starting from the theory of responsibility of the public power and of the theory of representation, as well as the elucidation of the theoretical-normative problems and the argumentation of appropriate solutions for optimizing the legislation in the field.

Objectives of the research: evaluating and assessing the degree of theoretical research of the issue of parliamentary responsibility in the context of public power responsibility and outlining its main directions of research; analyzing the theory of public power responsibility in order to elucidate the forms of liability of the state and its authorities; analysis of the representation theory in order to outline the constitutional status of the Parliament and the representative essence of the parliamentary mandate, a theory that represents a determinant of the essence of the parliamentary institution and of the limits of parliamentary responsibility; identifying and analyzing the forms of liability that Parliament is liable to as a collective subject of law; identifying and analyzing the forms of liability that parliamentarians are liable to, including in the light of parliamentary immunity and inviolability.

The scientific novelty and originality of the paper is reflected in the proposal of a distinct vision on the concept / conception of parliamentary responsibility (approached in doctrine in different acceptances), as well as on the forms of responsibility which Parliament and its members are liable to. In particular, it is argued the need to recognize parliamentary responsibility as a distinct branch institution similar to ministerial responsibility.

The obtained results that contribute to the solution of an important scientific problem reside in the foundation of the theory of parliamentary responsibility, which allowed to clarify the forms of liability of the Parliament and the deputies, as an indispensable moment for the creation of the theoretical base necessary to optimize the legislation in the field and the mechanism of its application.

Theoretical significance: The results of the investigations carried out are beneficial to the continuous development of the theory of constitutional law and parliamentary law regarding the accountability of the supreme legislative authority of the state. The thesis is a monographic source for researchers in the fields of public law, concerned about the issue of responsibility of the state and its authorities, especially of the concrete forms of legal liability of the Parliament and the deputies.

Application value of the paper. The obtained results can serve as indicative landmarks in the subsequent research of the problem approached, as well as in the didactic process as the theoretical support in the specialized courses.

Implementation of scientific results. The obtained results can be used to review the legislation in the field, including at the constitutional level, as well as to optimize the mechanism of liability of the supreme legislative forum and its members.

АННОТАЦИЯ

Мику Виктор. *Парламентская ответственность в условиях современного правового государства.* Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук; Специальность 552.01 - Конституционное право. Кишинёв, 2021

Структура диссертации: введение, пять глав, общие выводы и рекомендации, библиография 344 наименований, 175 страниц научного текста. Научные результаты опубликованы в 25 научных статьях.

Ключевые слова: парламент, депутат, представительство, мандат, представительский мандат, императивный мандат, ответственность государственной власти, ответственность государства, политическая ответственность, юридическая ответственность, конституционная ответственность, парламентская ответственность, роспуск, прекращение полномочий, уголовная ответственность депутата, парламентский иммунитет, неприкосновенность.

Предмет исследования: конституционное право, парламентское право.

Целью диссертации является исследование форм ответственности Парламента и депутатов с целью обоснования теории парламентской ответственности с учетом теории ответственности публичной власти и теории представительства, а также выяснения теоретически-нормативных проблем и выработки соответствующих решений для оптимизации законодательства в этой области.

Цели исследования: оценка степени теоретического исследования проблемы парламентской ответственности в контексте ответственности публичной власти и определение основных направлений ее исследования; анализ теории ответственности публичной власти с целью выяснения форм ответственности государства и его органов; анализ теории представительства с целью определения конституционного статуса парламента и репрезентативной сущности парламентского мандата, теория, которая представляет собой определяющий фактор сущности парламентского института и мера парламентской ответственности; выявление и анализ форм ответственности парламента как коллективного субъекта права; выявление и анализ форм ответственности депутатов, в том числе сквозь призму парламентского иммунитета и неприкосновенности.

Научная новизна и оригинальность диссертации заключаются в том, что предлагается четкое видение концепции парламентской ответственности (рассматриваемая в доктрине с разных точках зрения), а также конкретных форм ответственности Парламента и его членов. В частности, аргументируется необходимость признания парламентской ответственности в качестве отдельного отраслевого института, аналогичного министерской ответственности.

Полученные результаты, способствующие решению важной научной проблемы, лежат в обосновании теории парламентской ответственности, которая позволила уточнить формы ответственности Парламента и депутатов, необхрдимые для создания теоретической базы оптимизации законодательства в этой области, и механизма его применения.

Теоретическое значение. Результаты проведенных исследований полезны для развития теории конституционного права и парламентского права, в сфере ответственности высшей законодательной власти государства. Диссертация является монографическим источником для исследователей в области публичного права, занимающихся вопросом ответственности государства и его органов власти, особенно конкретных форм юридической ответственности Парламента и депутатов.

Прикладное значение. Полученные результаты могут служить ориентирами в последующем исследовании рассматриваемой проблемы, а также в дидактическом процессе в качестве теоретической поддержки на специализированных курсах.

Внедрение научных результатов. Полученные результаты могут быть использованы для пересмотра законодательства в данной области, в том числе на конституционном уровне, для оптимизации механизма привлечения к ответственности высшего законодательного органа и его членов.

MICU Victor

RĂSPUNDEREA PARLAMENTARĂ ÎN CONDIŢIILE STATULUI DE DREPT CONTEMPORAN

Specialitatea:
552.01. – Drept constituţional

Rezumatul tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar: 12.02.2021	Formatul hîrtiei A4
Hîrtie ofset. Tipar digital	Tirajul 100 ex.
Coli de tipar: 2.0	Comanda nr. 3

Tipografia PRINT-CARO
str. Columna, 170
tel.: 022-85-33-86